

ગુજરાતીના ચાહકોનું દ્વિમાસિક
જાન્યુઆરી ૨૦૦૪

૨૭

કિશોર રાવળ

Kishor Raval

7901 Henry Ave G109
Philadelphia PA 19128
kishor@markis.com
(215) 482 0924

From www.kesuda.com

સાલ મુખ્યારક કિશોર રાવળ

ગુલાબી સવાર કિશોર રાવળ

DO YOU MIND IF I CALL YOU KRIS?

માધવની મહેદ્દિલમાં શું થયું?

મહેન્દ્ર શાહ (પિટ્ટસબર્ગ)

શબરીનાં બોર

કોકિલા રાવળ

હરીન્દ્ર દવે

ના મિલનનો કોલ છે કે ના વિરહની વેદના
આ તે કેવું છે કે હું કારણ વગર જાગ્યા કરું.
'કેમ ચાલે છે' 'બધું સારું છે' કહી છુંદાં પડ્યા
આ અમસ્તી વાતની કેવી અસર, જાગ્યા કરું.

એષે હસી દીવું અને વિમાસણ વધી ગઈ
મુદ્દત આ ઈતેજરની નાહક મળી ગઈ
જેવું મિલન થયું કે અજાજ્યા બની ગયાં
સાવ જ અજાજ્યો આંખમાં ઓળખ હતી, ગઈ

મનોજ ખંડેરિયા

ઉભેળો તો કાયમ ઉખેળાયા કરતો
ન પૂરો થતો કેમે તાકાનો માણસ
ગમે તે તરફથી અરો તો ચીરાશો
બનાવ્યો છે બેધારા ચાકાનો માણસ

લીમડાની લીલી મહેકને પહેરી હવા ફરે
ત્યાં તો કૂપળાની જેમ કશી કોળતી બપોર
પડછાયા વૃક્ષનાય હવે ઓગળી રહ્યા
સૂતેલી વેદનાઓને ઢંઢોળતી બપોર

મરીજ

ફરીથી દોસ્તી કરવી નથી મગર પૂછું
તમારી સાથે હતી મારી દોસ્તી કે નહીં

બે ચાર કૂલ છે, છતાં મારી પસંદગી,
આખું ચમન સજાવી લીધું કૂલછાબમાં

શેખાદમ આબુવાલા

હું જગતમાં બધું જ જોવાનો
માત્ર નહિ જોઉં હું કબર મારી

ઘારની રંગીન લત મૌંધી પડી
આગ સાથેની રમત મૌંધી પડી
બાગમાં આવો, રહો પણ બે ઘરી
માળીની બસ આ શરત મૌંધી પડી

પ્રેમમાં જ્ઞભનું ન કામ કરું
વેણ લાખો વદે નજર મારી
આજ આ દિલ તો કાલ પેલું દિલ
કેવી રંગીન છે સફર મારી

જવાહર બક્ષી

સમયની પાર બીડિલી મિલનની પળ ઉઘે
યુગોથી થીજેલ કે વમજ ઉઘે

સુગંધ શાસના દ્વારે અરે ને કળ ઉઘે
અમારા સ્પર્શમહલમાં સહજેદળ ઉઘે

અમૃત ઘાયલ

ખુદમસ્ત થઈ જીવન આ પુરું કરી જવાના
બિંદુ મહી દૂબીને સિન્ધુ તરી જવાના!

કોણે કદ્યું કે ખાલી હાથે મરી જવાના?
દુનિયાથી, દિલના ચારે છેડા, ભરી જવાના

ભગવતીકુમાર શર્મા

ફાટક
ગયા ઉડી લીરા કળશની ઘજાના
અને મંદિરે મૂર્તિ છે જ અવાચક.
કબૂતરના પીંખાય છે પીંછે પીંછા,
બને તો બને કોણ સંદેશાવાહક?

શૂન્ય પાલનપૂરી

દાગ દીસે એ દોષ છે કોનો?
રોષ ન કાઢો દર્પણ ફોડી
'નેતિ'નો કેં મર્મ તો સમજો
અમથી શાને જીભાજોડી

નિહાળો તો ખરા

રમેશ શાહ

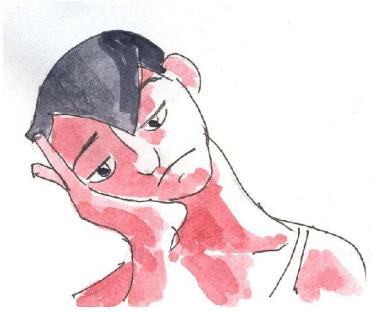
મોટાઈના મ્હોરાં ઉત્તરો તો ખરા!
ઉડાણ ભીતરના પિંડાણો તો ખરા!

સાચા-જૂઠામાં જિંદગી વીતી જશે,
ક્ષણ સત્યની કોઈ તપાસો તો ખરા!

સત્તા ગ્રહો, ધનધાન્ય ને સધણું મળે,
સંતોષ જેવું કે વિચારો તો ખરા!

અટકો નહીં, આ છે રમત શતરંજની,
ઘાંઢ ચલાવી ચાલ ચાલો તો ખરા!

ત્યાં કૂલની હોડી લઈ ફોરમ ફરે,
કુદરત કરિશમાને નિહાળો તો ખરા!

વર્ષો પછી વતનમાં જતાં ભરત ત્રિવેદી

ખડની જેમ
વધતી વસ્તીમાં
પૂર્વજોના નામે ખોરડું
આજે ય ગેઝું છે
આણનમ,
જાણે કશી જદ લઈને.
ઓંગપ્રામાં
ખાટલે બેઠેલા મહેમાનને
ઘાલામાં શેષ બચ્ચા
પાણીની છાતક મારતાં
પડેલા રેલા જેવી પાતળી
શેરીમાં
ના કોઈ વાંસળીવાળો આવ્યો
કે
ના દેખાયો કોઈ મદારી.
નકામું
પજવતું રહ્યું પડોશમાં
મોટેથી
ફિલ્મી ગીતો ગાતું,
વંઠેલ,
કોઈનું કેસેટ-લેયર
આખી બપોર.

સાંજને પેટાવ્યા કરતી,
પડોશીની
દેશી બીડી જેવી
વાતો
ઢરી ગઈ અંધારામાં
ને અતીત ઓઢીને
બેઠેલો ફળિયા પાસે એકલો
હું બેસી રહ્યો
ખૂબ મોઢે સુધી.

Sample Life શારદા તરસારીઆ

થાય છે મને
કે જીવું છું આ જિંદગી હું
ચાખતાં, માણતાં, નમૂના-સેમ્પલ -જિંદગીના
ટુકડા ટુકડા
અંશ અંશમાં
છિન્નભિન્ન અંશોમાં
માણણું છું,
શોષ્ણું છું,
ચૂસું ચુઉ,
ને વાગોળું છું...
અંક આ જિંદગીનો
બને એક મોઝેઈક - રંગબેરંગી
સંસારધર્ષણના ટુકડાઓનું-
ખબર નથી મને
જિંદગીના ટુકડા ટુકડાઓમાં દેખાશે
એક એક પૂર્ણ સંકલિત ચિત્ર?
હું તો બસ જીવું છું
મસ્તીમાં,
આ જિંદગી,
સેમ્પલ જિંદગી
ટુકડા ટુકડામાં
ગેર્મિ, આશા ને આકંશાને!

સળવળતા
રંગબેરંગીન ટુકડાઓના સેમ્પલસનાં
કલાઈડોસ્કોપની
ભરી ભરી
રસસભર-મારી જિંદગી.
માત્ર મારી જ આંખોમે
સાચી, સભર જોવાની
નીતરતી
ટપક... ટપક...
આ સેમ્પલ જિંદગી મારી
શું બની શકે આ જીવનનું સેમ્પલ કહી?

મારું મન તો ઉડતું જશે, સરવરપાળે

ગજલ કિશોર મોદી

પહેલી હરોળમાં મોટામાં હું છું,
મંદિરમાં મૂકેલા ફોટામાં હું છું.

હસતા રહેવાનું વરદાન છે કેવું!
ખીલેલા એક ગલગોટામાં હું છું.

શાસોમાં પળથી ભીજાતો રહું છું,
ક્યાંથી કહું કે નફાતોટામાં હું છું.

જૂની પુરાણી વસ્તુમાં શોધો,
તો તો અહીં અકબરી લોટામાં હું છું.

ભૂરા નભમાં મન ઉડું ઉડું થાય,
તેથી કિશોર હરિઝીટામાં હું છું.

સરવરપાળે

ઈંડ્ર શાહ

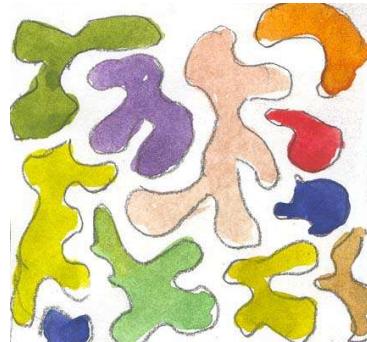
સમય નિરાંતે ઢોલિયે ઠળશે, સરવરપાળે
વીત્યું બચપણ સામું મળશે, સરવરપાળે

ભેલુ સંગે ના'વા પડતાં કપડાં કાઢી
કોઈ કન્યાની બાધા ફળશે, સરવરપાળે

ગામનાં ઘર્ફડાં વાતું કરશે ધાનામાના
કોઈ કાનાને રાધા મળશે, સરવરપાળે

ઉગતા પહોરે ઉગતા સૂરજ સાથેસાથે
કોઈ પોયણી ઊઘરી જશે, સરવરપાળે

કોઈ શહેરના રસ્તા વચ્ચે સાવ અચાનક

જીણા જીણા તરંગો શોભા શાહ

(મારો મમરો: કવિતા વાંચતાં મને ઘણી વાર મને થાય કે દરેક કવિતાના ડાઈમાં ખાલી મૂકીભર શબ્દો જ હોય છે તો એ શબ્દોને જ જાળવી બીજાં શૃંગારો બાજુએ મૂકી ન દેવાય? અનાવૃત કવિતા તો કવિતા જ રહેવાની ને! શાને બીજાં આંબરો? શોભા શાહ મારા વિચારને બહાલી આપે છે અને મનમાં ઉડતાં તરંગો આવ્યા તેમ રજૂ કર્યા છે.

કેટલું હૃદય સ્પર્શી અને ટૂંકું ટથ, ઇકોનોમિકલ!)

મીણબન્તીની ઓગળવાની પળ
એની જીવવાની પળ બની!

સાગર ઉછાળતા
આકાશ ઉતારતા
તારા બની
જીવવાનું

પગથી ઉડવાનું,
પાંખથી ચાલવાનું,
એનું નામ જીવવાનું

રહું તો ઝાકળના બે બિંદુ
ચાહું તો ઓછો પડે સિંધુ

શબ્દોની સંકડામણ
અર્થોની અથડામણ
ભાવોની ભાંજગડ
ને
એ બધા વચ્ચે
મારી મથામણ

મુઢી અને આંસુ

વિરાફ કાપડિયા

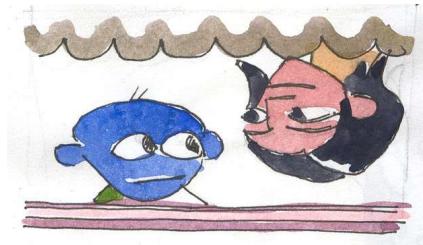
(મારો મમરો: આ વાંચી મને બશીર બદની લખેલી બે લીટીઓ યાદ આવી.

પત્થર કે જિગર વાલો
ગમમે ક્યા રવાની હૈ
ખુદ રાહ બના ઢેગા
બહેતા હુંઆ પાની હૈ.)

અન્યાય સામે લડનારાઓના કીર્તિ-ખંડમાં
મુઢી અને આંસુને પ્રતિષ્ઠાપિત કરવાનું જાહેર થયું ત્યારે

બોલી મુઢી,
'હું અન્યાય સામે ઉડી,
છોરી કુઠાર, હળ, હથોરી,
છોરી કલમ, પીછી, કડ્છી,
હું અન્યાય ઉપર વરસી.
આપી ઈતિહાસને મેં ઉભ્રતિ.
અને હું એ જ વિમાસું:
તેં શું આચ્યું, આંસુ,
અન્યાયના આ જગ-યુદ્ધમાં ?
હીબકી છાનું છાનું
ટપકી કારણ-કાજ વિનાનું
તેં શું સાચ્યું, આંસુ ?
સહ્યા કોરડા અન્યાયીના,
સૂજી બીજી કોઈ મતિ ના,
કોઈ કિયાશીલ ગતિ ના;
અન્યાય-હનનના ઓરડામાં
તારું આવવું ન્યાયી ના.'

બોલ્યું આંસુ,
'તારી ઉભ્રતિ, તારી ગતિ,
તું જે ઉઠતી, તું જે પડતી,
તેનું ઉપરાઉપરી ઘર્ઘણ,
મારું એટલે એમાં વર્ષણ.
તારી સચ્યાય તીણી ધાર,
રેરી એટલે જીણી ધાર.
ધીરજ ન્યાયની અંતે ખૂટે,
ત્યારે અન્યાયી પર ઊંડે.
અને જે એવું તારું ઉઠવું,
અને જે એવું તારું પડવું
બને સરલ, બને વિરલ,
વરસ્યું એટલે વર્યે તરલ.
તું સક્રિયતા સાકાર,
તને પંચધા આધાર,
તું તેજસ્વી, તું અસિધાર,
પણ મુઢી,
મારા વિના તું બુઢી.'

નવી રમત મધુ શાહ (મુંબઈ)

મારી આંખો કેમ ફરકે છે?
શુક-અપશુકનમાં તો હું માનતો નથી
તો પછી?
ખબર પડી છે કે તે મસ્તી કરી છે!
મારા હદ્યમાંથી કૂદકો મારીને
તું મારી આંખોમાં આવી ગઈ!
હદ્યમાં બેઠી બેઠી તું કંટાળી હતી,
તેથી મારું વ્યાન દોરવા તું કૂદી.
મેં કહ્યું આમ ન ચાલે-
મારું હદ્યસિહાસન તે ખાલી કર્યું?
મારી આંખો પટપટાવી તું બોલી
તારી છાયા તું ત્યાં મૂડી આવી છું.
હવે તારી નજરે હું જગત જોઉ
એમ તે ઈચ્છયું.
વળી મને સાંત્વન આચ્યું કે
જયારે પણ મારી આંખો હું બંધ કરું
તું પાછી કૂદકો મારી
મારા હદ્યમાં ગોંડવાઈ જશે.
આ રમતને શું નામ આપવું?

PHOTO: PA MEERA PA

પત્તર

પ્રદૂભન તત્ત્વા

નેણ તણે કાજળિયે ઢાંકી
બેળે બેળે નામ - જિંનો છે જ્યાપુરિયે મુકામ
લીખી રહી પત્તર એક અભાગણઃ

પરથમ પ્રણામી દેવ, વાંછીને ખેમ
પાકવે પ્રીતે કંઈ પગલાગણ
પછે ઉપાડે ગ્રાગો થારી
માનેતી થઈ માગણ-

રળવા આડે હાય સાયબા! સમરે શું નવ લેશ?
કુંવારકાની કાય રખે હો બદલી બેઠી વેશ?

ચેન પડે ના સીમ, શેરી કે ઘરમાં ને ઘર-અંગણ
ઘણી ઘણી રંજાડે મ્હાંને છેલ! બિરહ રી નાગણ!

શબદ સૂર્જે નહીં બાત્યાં અનગળ ભીતરની શેં કહેવી?
થાં વિષ જીવને મોસમ સધળી લાગે પત્તાડ જેવી!

ભલે સુહાવણ સાવણ હો કે રંગરંગીલો ફાગણ!
ઘણી ઘણી રંજાડે મ્હાંને છેલ! બિરહ રી નાગણ!

જીવતરના સમ!

વીડુયો ધોડુયો ના'વ્ હવે તો મરણા લગના લાંઘણ!
ઘણી ઘણી રંજાડે મ્હાંને છેલ! બિરહ રી નાગણ!

છીપ અને આકાશ
કુંદર્પ શાહ
હું એક છીપ અને મન મારું મોતી
તું તારલા ભરેલું આકાશ
મારી પાસે છે ઘૂઘવતો દરિયો

મુજ તરસ્યાને તો ય તારી આશ
હવે કેમ થાશે આપણો મેળ; ફૂદે મને; કેમ થાશે મેળ?

ખડકો સાથે માથાં અફળાવું
કદી પ્રેમમાં થઈને નિરાશ
મને લાગે સાવ સૂકાં આ પાણી
કે તને ગમતી વાદળની ભીનાશ.
હવે કેમ થાશે આપણો મેળ; ફૂદે મને; કેમ થાશે મેળ?

તારી પાસે છે સૂરજને ચાંદો
જેના થડી તું પૂજાશે
મારી પાસે છે એક નાનકું મોતી
જે કાલે બજારમાં મુકાશે
હવે કેમ થાશે આપણો મેળ; ફૂદે મને; કેમ થાશે મેળ?

બેન ચંપાબેન અને બેન ફાન્કલિન

કિશોર રાવળ

મારાં બાનો એમની સહિયરો અને સમવયસ્કો વગ્યે મોટો છાકો પડતો. સિસાપેન મોઢામાં નાખી બે પાનાનો કાગળ સડસડાટ લખી જતાં, હાથમાં આવેલી રસ પડે એવી છોપડીઓ ઘરકામ આડે અને અમારી બાળિયાઓની ઝંગત વગ્યે પણ સમય ગોતી વાંચી શકતાં. ઘરમાં ઝવેરચંદ મેધાણીના 'સિંધુદા'ની, બ્રિટિશ સરકારે ગેરકાયદે ઠરાવેલી, પ્રત આવી એ એક રાતમાં વાંચી ગયા અને 'આભમાં ઊગેલ ચાંદલિયો ને જ્ઞાબાઈને આવ્યા બાળ' એ આખું 'શિવાજીનું હાલરું' કંદર્થ કરી નાખ્યું.

૫૦૦ રૂપિયાના ૧૭ ભાગ કરવાના હોય તો પણ ફિયાફિટ ૨૮ રૂપિયા, ૬ આના, ૨ પૈસા, ૧ પાઈ અને એક પાઈ વધી તે હનુમાનની એમ કરીને આપે. કોઈને દેન છે કે એમને ખોટા પાડે!

હેમેશા 'દૂધ'ના 'દ' અને 'વિવા'ના 'વ'માં ગોટાળો કરતા. પણ ગ્રીજ ચોપડી ભણીને પરણી ગયેલા બાનો એમાં કાંઈ મોટો કાંઈ વાંક ગણાય?

તેનાં કારણોમાં રિસર્ચ કરતાં મને સયાજીરાવ સાંપ્રદ્યા. મારાં બા અમરેલી નજીક આવેલ ગામડામાં જન્મી મોટા થયેલા. એ ગામનું સયાજીરાવના વડોદરા રાજ્યનું હતું. સયાજીરાવને મોટો આગ્રહ હતો કે એમના એકેક ગામમાં એક નિશાળ અને એક પુસ્તકાલય હોવાં જ જોઈએ. અને ચાર ચોપડીનું જ્ઞાન બધા છોકરા છોકરીને ફરજિયાત હતું. એટલે મારાં બાને અક્ષરજ્ઞાન અને ગણિતજ્ઞાન મળ્યાં. એ વખતે વડોદરા રાજ્યના ગામડામોમાં જાઓ અને પુસ્તકાલયમાં ટાણો પહોંચી જાઓ તો કણબી, ધાંચી, મોચી પણ ત્યાં આવી છાપાં વાંચતાં જુઓ અને ક્યારેક નિશાળના માસ્તરના ભોગ લાગ્યા હોય તો એની સાથે વિકટ વિષયોની ચર્ચાઓમાં પણ ઉત્તરે અને પારી દે!

અને એતો આ સદીની વાત થઈ. બે સદી પહેલાં અમેરિકામાં લોકશાહીનો વા વાયો ત્યારે બેન્જામિન ફાન્કલિનને 'સાવિજનિક પુસ્તકાલય'નો વિચાર મગજમાં આવેલો. સાચી લોકશાહી ત્યારે કે માનવી પાસેનું જ્ઞાન પંડિતોમાં પિરસાતું રહેણું ન જોઈએ. સૌને એનો લાભ મળવો જોઈએ. તે વખતે માનવીના જ્ઞાનનો સંચય પુસ્તકોમાં જ એટલે દુનિયાની પહેલી લાઈબ્રેરી ફિલાડેલ્ફિયામાં સ્થપાણી. અને 'બ્રાબણ

હોય તે જ વિદ્યા પામી શકે' એવો જ્ઞાનના ઈજારાઓ પર ફટકો માર્યો. કંઈ કેટલાંઓને તેનો લાભ મળ્યો અને સમાજના એક સ્તરમાંથી ઉચ્ચે આવવામાં મદદ મળી અને આજે પણ મળતી રહી છે!

આ વખતે એક પ્રસંગ યાદ આવે છે. આપણા એક લેખક, જેનું નામ આજે હું ભૂતી ગયો છું તે, ઈગલેન્ડ ગયા હતા. પુસ્તકોના કીડા, ભોગી અને પ્રેમી એટલે જઈને સેકન્ડહેન્ડ પુસ્તકોની હુકાનો ખૂંદવા લાગ્યા અને એમાં ધણા વખતથી ઝંખતા હતા એવું એક પસ્તક લાથમાં આવી ગયું. ભાવ પણ પરવડે તેનો લાગ્યો એટલે થડા ઉપર બેઠેલા હુકાનદારને એ ચોપડી અને પૈસા ધર્યા. પેલાએ આભાર માન્યો અને પછી ચહેરા પર થોડી બિનતા દર્શાવતા પૂછ્યું, "તમને આ ચોપડીની ઉતાવળ ન હોય તો બુધવાર સુધી રાઘ જોઈ શકશો?" આપણા લેખકને પ્રશ્નનું કારણ ન સમજાયું. હુકાનદારે જરા છોભીલા થઈ સમજાયું, "એક ભાઈ દર બુધવારે અહીં આવીને એ ચોપડી થોડી થોડી વાંચે છે. એ આવે તો અને પૂછી જોઉં કે એમણે પૂરી કરી છે કે નહીં?"

આજે અમેરિકામાં નવી નવી, મોઢી ચોપડીઓ વેચનારા મોટા મોટા સ્ટોરમાં પણ ત્યાં બેસી ચોપડીઓ વાંચવાની સગવડ હોય છે અને વાચકો જાગૃત રહી શકે તે માટે ચા કોઝી પણ વેચતાં હોય છે.

સાચા હિલથી લોકશાહીમાં માનનારાઓ આપણે જ્યાં જ્યાં જે સ્વરૂપમાં પુસ્તકાલયો ચાલતા હોય છે તે ચાલતા રહે અને વિસ્તરતા રહે એવી આશા રાખીએ અને જે રીતે તેને બહેલાવવામાં ફાળો આપી શકીએ એટલો આપાએ તો કેમ?

જીવન પરભાઈ કિશોર રાવળ એક દિબાચો

મારા બ્લાલા બ્લાલા રંગીલા બાવાજીઓ અને

પરિસના પદ્ધત્યું જેવા મધ્યમધતા, મીઠાં બાનુઓ,

વેલાતના એક સૌક્રષ્ણ બાવા પેલેમ ગ્રન્નિલ વૂઢાઉસની કીધેલી વાત તમું આગાલ આપનના ગુજરાતીમાં મૂકતા ડિલમાં એક બુશાખુશાલી પેડા થાય છે. પેલ્લામજી વૂઢાઉસે ટેની વાર્ટા માટે એક અફલાતૂન, અફ્લુટ અને આય મહુસૂઝનજી કાપરિયા કેદે છે તેમ ઉંમોડમ બટલર જીજ ઘરિયો અને તેનો બદલો આપવા જાંબે વૂઢાઉસને દુનિયા આખીમાં અલહલટો કર્યો.

હું નહાલો હટો ટેવારી ટેની ચોપરિયો લઈ ખુરસીમાં વાંચવા બેસ્ટો. પેટ પકરીને હસ્તાં હસ્તાં કેટલી વાર ભોય પર પરી ગયો અને રરતાં રરતાં મમ્મા અગારી આયોડાઈન લગારવા દોરતો. મમ્મા કહે કે 'ડીકરા, ખુરસીમાં હું બેસે, ચોપરિયો હું વાંચે, વાંચીને ખુસ હું ઠાય અને આયોડાઈન મારા હાઠે લપેરાય એવું કેવું? આજે જગટમાં કેથે બી જિસ્ટસ જોવા ની મહે.' પછી એ મારી ચોપરિયો પર એક તોરો રાખતા. ચોપરિ પર જેવું વૂઢાઉસનું નામ વાંચિયું કે તુરત પેલી હંટરવાલી ફ્રિલમાં નાડિયા ધોરા ઉપરટી 'ઉમ ટે' કરટી જરૂભામાં પોંચે તેમ મારી ખુરસી માલિયે ચડાવી તેટા.

ટે બટલર જીજની પેહલી કલાની ગુજરાતીમાં મૂકટાં થોરી ટકલિફ દઈ. ઈગલેન્ડના પાટ્રો ગુજરાતીમાં ડાયાલોગ મારે તે જાને કે... જાને કે... જાને કે કન્વાર્ટિબલ લુંગી પેહરીને મદ્રાસીઓ 'વા વાયાને વાદલ ઊમટિયા, ઓયોયો ટહૂડિયા મોર...' એમ ગરબા ગાયા હોય ટેના જેવું જ લાગે! એટલે જાસ્ટી વિચાર કીદ્રા બાદ બેજાંમાંઠી એક આઈડિયા પોપ ઢીયો. ઈજિલસને બદલે પારસીઓ અગારી આ નાટક ભજવાય ટો વેલાતની ધપમાં વસટાં પારસીઓ, મોઢાંમાં જેમ પેપરમિટ ભલી જાય તેમ વાર્ટિમાં ભલી જાય.

અંડર મે મારી પોડાની ઔદ્ઘિજિનલ જ્ાંક્સ્રો પન નાખી છે, ડસમાંઠી પાંચ ફેનીલ જાય તો બી ફાયડાનો ફાયડો જ છેનો!

આ સ્ટોરીનો પેહલો પ્રાઇસ્ટ લાખીને મે ડેસ્ટ હરનિસને ડીફો કે માર કોમેન્ટ્રી. તો મારો બેટો ચાર જ પારાગ્રાફ વાંચી કેદે કે 'ડીકરા, નવ્યો મુસલમાન નવ વખટ નમાજ પરે ટેવું ટેંકરિયું છે.'

ટો હું તમુને પૂરું બાવા, નમાજ જાસ્ટી પરાય તો કંઈ નુકસાન! ખુડા કાંઈ બાંદો થોરી દઈ જવાનો છે?

પેલ્લામ બિચારો ડરિયાવ ડિલનો માનસ હુતો અને જર્રી બી ખોઢું લગારે ટેવો નઠી એટલે ડિમ્પટ કરું છું. પેલ્લામજી, સલામ મારા!

આ એક પેહલું ચેન્ટર છે. જરા ટાલિયો પરસે તો આગર બીજા ચેન્ટર્સ્થી હું લખસ નહિ ટો પછી બાકીનું ટમુને ઈગલિસમાંઠી વાંચી કારવું પરસે માટે મેરબાની કરીને ટાલિયો આવવા તેશોજ. (વાંચવું જ પરે તો ખુરસીમાંઠી ઉટરી નીચે બેસી વાંચવાની ભલામન કરું?)

દિબાચો પૂરો અને પેહેલાં ચેન્ટર પર પરદો ઊઘરે છે!

જીવન પરભાઈ (૪ માંઠી ૧ ભાગ)

આજે આપરે બે ધરી મારી જીવનની વાટ કરીએ. જીવન એ અમારો નોકર જેને હું પેલાં પેલ્લામજી વૂઢાઉસની કાની જીજ કહું છેઉ!

હં! ટેમ પૂછો છ એની સાઠેનો મામલો આજ કાં લગી પૂંઘ્યો છે? ઘના લોકો બોલે છે કે હું જીજ પર સંકટર ડિપેન્ડ છેઉ. મારી આંટી આવાં ટો એટલે સુધી કહે છે કે હું ટેનો ગુલામ છેઉ. ટો જોવોની, મારે એક જ જવાબ છે: એમાં વાંદો બી સું છ, બાવા? બેજાંબાજ માનસ છે. ગરાની ઉપર ટેની બરાબરી કરે ટેવો કોઈ પેદા નઠી ડિયો. એ મારી પાસે આઈવો પછી એક જ હપ્તામાં મે મારી તોરી એના લાથમાં મૂકી રીઢી. એ વાટને બી આજે છ સાલ દઈ ગઈ - પેલા જેલાંગીર અંકલ, પેલા ટોફાની બારકસ બોય સ્કાઉટ બોમી અને બોખીવાલી ફ્રિઅસ્કાની બાબત પછી ટરટ જ. તો એ વાટથી જ શરૂ કરું?

મામલો ચકડોલે ચરિયો જેવો હું ઉહાનુથી મુંબઈ પાછો વલિયો ટે ડારે. હર ઉનાલામાં મારી ટેવ મુજબ હું અઠવારિયું ટાં ગાલ્વા જટો ઉતો ટેમ ગયલો. ટાંકી મારે ટરટ જ મુંબઈ પાછા આવી જવું પરિયું કેમકે મારે

નવો નોકર રાખવાનું બિલકુલ જરૂરી થઈ પરિયું. હું પેલા ઘાશીરામને મારી સાઠે ડાઢાનું લઈ ગયો'ટો અને મારો બેટો મારાં નવ્યાને નવ્યા ઇભ્પોર્ટ કીધેલાં મોંઝ હડપ કરી ગેડીલો. ઉપરાંત અહીં ટહી જૂડી જૂડી જનસો બી ટફચાવેલી એટલે સાલ્ફાને ટલ્ફાક તીઢા સિવાય કોઈ આરો નહીં ઉતો. માનસની સહન કરવાની કુરોસીટીની પન કંઈ હડ હોય ની! ટાબરટોબ મુંબથઈ જઈને મારે બમનજણી અંમ્લોયમેંટ કંપનીમાં નવા નોકરની માગની મૂકવી પરી કે બાવા, કોઈ સોક્ષો માનસ મોકલી આપ અને બમને જીવનને ભેજી તીઢો.

એ દિવસની સવાર મને બરોબર યાડ છે. આગલી સલૂની સાંજે -જોવો, જોવો આ ટો જોરડાર પન થઈ ગિયું પન- 'સલૂની સાંજ'. હું બી કારેક કારેક મને પોટાને જ ખુસ કરી તેવિં ટેવું કલી નાખું છેઉં! - ટો એવી એક સલૂની સાંજે, એક રંગીલી એવી પાર્ટીમાં ગયેલો અને જરા ટીપું વધુ પીવાઈ ગયેલું એટલે મારાં માઠામાં જરા હઠોરી ટ્યાફ્ટ કરતી'તી. અદૃષ્ટામાં પૂરું મને પેલી બુંઘીએ બહુ ઘારથી આપેલી એક ચોપરી સમજવા મથ્ટો ઉતો. કોઈના ઘેરે પાર્ટીમાં ભેગી ઠયેલી ટેના ટન ચાર દિવસ પહેલાં જ અમારાં બેઉનું બિટ્રોધલ થયેલું. હું મુંબથઈ આવવાનો ઉતો ટારે પ્રેમની યાડદાસ્ટ ટરીકે મને આપેલી એક ચોપરી મારે ફરી મલટા પહેલાં વાંચી કરવાની ઉતી. બુંઘીના બાપ દુરીકાકા એક સોલિસિટર હટા ટેઠી બુંઘીને બી કૉસ્-ટ્પાસ કરવાની આડટ. બુંઘીને બિયારીને ભાવાના એવી કે મને પન ટેની જ લેવલ પર ખેચી લાવે. બુંઘીને બાજુએથી જોવ ટો એવી લલચામની ડારી છે પણ બેજું કોઈ ભેસની કાની ટેની બુંઘીથી નવ્યા નવ્યા ખાબોચિયાં ખોરતી રહેટી. ટબુને ફસ્ટ ચોપરીનું નામ જ કહું ટો આઈડિયા આવી જશે કે કઈ કિસમની મારી બાપસી ઉતી. "ટરેલ ટરેહના નીટિના સિંઘાંતો". ચોપરીને આંખો બંધ કરીને કોઈ બી એક પાના પર ખોલી ટેના જ સબ્દોમાં ટમે જ વાન્યો.

તળપણી બોલીને ગુરુવચન સરખી માનીને કે સર્વ સામાન્ય સમજાણથી સમજવા જતાં પ્રકાશ થશે કે તે સામાજિક વાર્તાવાપના એક અગત્યના અંગ રૂપે ગણાતી ભાષા અને તેને અંતિમ મંજિલ સુધી પહોંચાડવાનું તેનું ઋષણ અણમોલ છે.

સટ્ટય, ટહુન સટ્ટય. એમાં ડલિલને બેસવા ખુરસી જ ન મલે: પન માઠામાં લુવારની હઠોરી ઠોકાતી હોય ટારે આવું કેટલુંક વાંચી શકાય, ટમેજ કેવ!

હું આ નાનકરી ચોપરીનું સટ્ટવ સમજવા કોશિશ કરટો ઉતો ટાં 'ટિંગ' કરીને ડેરબેલ વાગી. હું લઠરટો લઠરટો બારાના બાજુ સરકિયો અને ડરવાઝો મલટા જ બહુ અ઱બ સાઠે ઊભેલા જીવનરામ જોયા. "મને પેલા મિસ્ટર બમનજી કાનપોરીઆએ મોકલિયો છે. ટમારે એક માનસ જોઈએ છે ને?"

માથામાં વાગતી હઠોરીથી ટો થિયું કે આને બડલે મસાનિયો કે ધોરખોડિયો વધુ માફક આવટે. મેં કહું, 'આવ, અંડર આવ.' અને જરા બી અવાજ કીઢા વગર એ અંડર આવીઓ, બારનું બંધ કીનું. મારું બાવરું પકરીને મને ટેકો તીઢો અને તેરીથી ખાબોચિયાંમાં હોરી ચાલે ટેમ આસાનીથી હું આંખો બંધ કરી ટેની પાછલ પાછલ સરકિયો. ટેને મને ફરી બેસારી તીઢો. "સાહેબ, રૂમમાં અંદરાં છે એટલે ભટકાઈ જવાય. જરા બેસો. હું આવું એક મિનિટમાં" કહી ઘરમાં ગાયબ ઠઈ ગયો. કાં ગયો ટેમ વિચારું ટાં ટો એક ટ્રેમાં એક ટંબલર લઈને, હાથે નેપકિન વલગારી આયો.

"સાહેબ, જરા આ પી જસો ટો સારું લાગસે." એક સોક્ષો દાદીતર ટેના ડીને ટ્રીટ કરે તેવી સલુકાઈથી ટે ઊભો. "આ મારો પોતાનો એક નુસ્ખો છે. થોરોક સોસ, થોરુંક લાલ મરાંયું, એક ચ્યપટી મીહું એક ઈડા સાઢે મિફ્ક્રુસ કીનું છે. હું સ્કુર્ટ આપે, મરચાઈ અંગોમાં રંગબેરંગી

બહી ઠાય. ભલભલાએ મને અતિનંદન આપિયા છે કે આગલી રાટ જરા સીમા બહાર ગઈ હોય ટ્યારે આ બહુ રોચક ઠાય છે અને જિંડગી ફરી સર્વિંગ-સુંડર ઠઈ ઠાય છે."

ટે વખટે ટો પેલી મીરાબાઈની જેમ હું ગમ્ભે ટે પીવા ટૈયાર ઉટો. ટંબલર હું ગટગટાવી ગયો. અને એક જ પલમાં પેલો હઠોરો ઠોકટો લુવાર હઠોરો બાજુએ મૂકી, પાલી પૂરી કરી, બીરી સરગાવી જરા ટિખારાઈ ગલાને ડારારો ઘેરે ઊપરી ગિયો. અને આનંદ આનંદ ઠઈ ગયો. ટરકો બારીમાંઠી ભફાંગ કરતો આવ્યો, ચંદીઓ ચી કરવા લાગી અને બઢી વાટે આસાનો ઉત્ય ઠઠો.

"ટું મને બરોબર માફક આવસે," એ મારા પેલા સબ્દો ઉતા. મેં ટરર જ પારખી લીહું કે આનો જોટો મલટો અધરો છે, ઉરેક ઘરમાં એક એક આવો માનસ જોઈએ. "આભાર, ખૂબ જ આભાર." વિવેકી જીવરો સાલો! "મારું નામ જીવન, સાહેબ."

"નો, નો, નો! હું ટો ટને જીજ કેહવાનો! કારે કામ શરૂ કરે છ?"

"જોઈએ તો આ મિનિટે જ. મારો સામાન લઈને જ આવ્યો છેઉં. બહાર પ્રયો છે."

"સરસ, ઘનું જ. મારે પરમ દિવસ ડાઢાનું જવાનું છે ટો ટેની ટૈયારી કરવા લાગ."

જીજની નજર રેડિયા પાસે પરેલ બુંઘીની છબી પર પરી. જોઈને જીજ બોલ્યો, "આ બુંઘીબાઈનો ફોટો સરસ છે. બે વરસ પહેલાં જ હું રસીકાકાને તાં કામ કરતો ઉતો. બહારના લોકો જમવા આવ્યા હોય અને કસ્તીનારાંમાં ટેબલ ઉપર જમવા આવે તે આવા ઉમરાવ પારસી જેન્ટલમેનને છાજ નહિ એટલે હું રાજનામું આપી છૂટો થઈ ગયેલો."

એ મારે માટે કંઈ નવું નહીં ઉતું. રસી કાકા એટલે મારી વહાતી બુંઘીના ફાધર. થોરા વરસ પહેલાં સલ્વારના બ્રેકફાસ્ટ કરવા નિયે આયા અને બસ, સર્વિંગ ઉશનું ટાંકન ખોલિયું અને પેલા કેમલની કાની ઘસના પૂરાઈ કમર ટૂટી ગઈ. ટેમને બૂમ પાડી, "બેદાં, બેદાં, બેદાં! રોજ સૂવરના બેદાં!"

"કટ!" પેલાં સિનેમાવાલાં કહે છ ને ટેમ.

એક નાલ્ખો ઈટરવલ! બેજાનું ડહિ બને અને ઉપર પરપોટા પેડા ઠાય તે પહેલાં થોરું સમજાવું? આ 'સૂવરના બેદાં' એ કોઈ કુડરટની બલિલારીની વાટ નઠી, કે નઠી કોઈ ચક્કરબહી ખાનસામાની નવી પારસી વાનગી. એ નઠી પેલી અમેરિકન બેજાંગેપ જોક જેવું કે જેમાં ચિકન વિંગને બફેલો વિંગ કદે અને લોકો પાંખોવાલી ભેસ ખોરતા જિંડગી ગાલે. આ ટો પોટાને જરા બી મનપસંડ ન પરે એવી વસ્તુઓ માટે રસીકાકાનો ખૂબ જ મનપસંડ વર્ડ 'સૂવરનો-ની-નું-ના' ઉતો. હવે સમજિયા? આગલ વહું?

લાઈટ, કેમેરા અને પછી, પછી ...જે ડાઢું હોય ટે.

કાકાના ખૂબ ઊન્યા અવાજે બધાં ભરકિયા. કાકાએ ઠોમસ કુંકને ફોન કરી તીઢો અને ટેંબો પહેલી પેસ્સેન્જર શિપમાં પારિસ ઉપરી ગયા અને કડી કુંઠના મેરામાં પાછા ન ફરિયા ટે ન ફરિયા. ખાનગીમાં કહું ટો કુંઠલ માટે આ એક મહુર યુગની શરૂઆટ ઠઈ. જાને કે ઔરંગજેબના મરન પછી અકબરનો જમાનો આયો, કેમકે રસીકાકાનો મિજાજ પેલા વેલાટના વિસુવિયસ જેવો ટીઓ.

હું બુંઘીના ફેમલીને બચયપનથી જાનું અને ટે વારઠી રસીકાકો મને જહાનમના જહાન જેવો લાગ ટો ઉતો. કેદે છે ને કે હુખનું ઓસર ડારા-સમય જાંટાં બધાં ઘા રૂજાય છે, પન પન્ડર વરસની કુમલી ઉમરે મારા પર પરેલા ઘા હજું પણ ઘારાં જ રહ્યાં છે. બાબટ મામૂલી ઉતી. હું

ટેમના ટબેલામાં ખાલી એકાંત માટે અને મનન કરવા ગયલો ટેવારે ક્રેવેન્ડર પીટો ટેમના લાઠમાં જર્યાટાં રહી ગયો. અને એ ઘોરાની ચાબૂક લઈને મારી પાછલ પરિયો. ડરિયાના ખારાખબરાવાલા કંઠે એક માઈલ મને પડાઈયો. બુંધીની મહોબ્બટના મલમમાં જો કોઈ માઝી પરી હોય તો બસ એક જ કે ઘની જ રીટે બુંધી અના ફંધર પર પરેલી અને કિયારે પેલા જ્વાલામુખીની જેમ ભભૂકી ઉઠે ટે ખબર જ નહિ પરે. પન એની ડારી બહુ ડારમરી જેવી સ્વીટ ઉત્તિ હન!

"બુંધી અને હું અડરાવાના છઈએ, જીજા," મેં કીદું.

"એમ? સરસ."

ટેમને માલમ છે કે સાલા જીજનું વર્ટન કારેક ગુંગલાવે ટેવું હોય છે? બંધું બરોબર અને કોઈ ફોલ્ટ કારી ન સકાય પન કોઈ ઉમગન ન દેખાય! તેના અવાજમાં બુંધી જાને હલવામાં હડી જેવી હોય ટેવું લાગેલું. પન, ખેર જવા ટો એ વાટને. મને સું નિસબ્ટ! મેં ધારિયું કે જેવારે ટે રૂસીકાને ટાં કામ કરતો હોસે ટારે બુંધીએ જીજના પગ પર ઝસ્ટો બી મારિયો હોય. બુંધી મીઠી પોથરી ઉતી અને સાઈટમાંથી જોવ ટો બિલકુલ ડલાઈલાનો અવટાર જ લાગે. બસ, ગુરુસામાં આવે ટો પેલી ક્રીન વિફ્ટોરીઆ જેમ વાઈસરોયને જુરી નાકતી ટેમ બુંધી નોકરો પર રૂબાબ કરે, બસ એ એક જ વાટે ટકલિફ.

ટે વારે મારા બારને એક બીજું 'ટિડિંગ' થયું અને જીજા બારના ટરફ સરક્યો. બારને ટારવાલો ટાર લઈને આવેલ ટે જીજે લાવી મારા હાઠમાં મૂક્યો. મેં ખોલીને વાચ્યાં.

"કમ બેંક નાવ. વેરી અર્જન્ટ. ટેઇક ફર્સ્ટ ટ્રેઇન. બુંધી"

"ઓ ખોડાયજી!"

"સું ઢીદું, સાહેબ?"

"ના કાંઈ નહિ."

આ ડેખારે છે કે મને જીજની પરખ કેટલી કમ ઉતી કે મેં ટેની પાસે વહુ વિગર નઈ આપટાં વાટ ટાંકી. આજે ટો હું ટૈલિગ્રાફની વિગાટો વાંચવાથી માંડી ટેનો અભિપ્રાય માંગ્યા વગર આગાલ જ ન વહું. મૂલ કેદેવાનું કે બુંધીને ખબર જ ઉતી કે બે ડિવસમાં હું ટાં પાછો જવાનો જ છેઓ ટો ઉટાવલ સાની કરેય. અલબદ્ધ, કશુંક ઠયું હશે, પણ એવું ટો સું હોઈ સકે?

"જીજા, સાંજની લોકલમાં જ આપન બેઉ ડહાનું જઈએ છ. પહોંચાસે?"

"જરૂર, હજુ ટો અગિયાર જ ઠથા છે. સારાબારની ઑફ્સપ્રેસ પન મલી જશે."

"સામાન પેક કરી નાખસે?"

"જરૂર. ટેમ ગારીમાં કયા કપરાં પહેરસો?"

"બસ, આય."

આજ સવારથી જ મેં મને ગમદું એક મજેનું ઓરેંજ-કડાઈ ચોકરીવાલું પાટલૂન અને લીલાં લીલું કલરનું શર્ટ પહેરેલાં. બસે મને ખૂબ જ ગમટા. ગમટાં એટલું જ નહિ, જરા રદ્યથી લાલાં કહું ટો પન ખોદું નહિ. ટેવ નઈ હોય ટેને જરા પહેલી વાર જોતાં આંખો પ્લોરી ઠઈ જાય પણ પછી મનમાં પારી છાપ પારે, કડી ભૂસાય નહિ ટેવી. આખા જિમખાનામાં આ મશાહૂર થઈ ઉતી અને સૌ ટીકી ટીકીને જોતાં.

"સરસ, ખરોબર ખૂબ સરસ." ફરી પાછું એના અવાજમાં એક ખટકારાનો પરથો સાંભળ્યો હોય એવું મારા કાનને લાગિયું. એ જે રીટે બોલિયો... મેં પહેરેલાં કપરાં કંઈ પસંદ પદ્ધયા હોય ટેમ નઈ લાગિયું. જો એને પહેલેટી જ જરા ડાબમાં નહિ રાખું ટો સાલ્ફો મારી ઉપર ચરી બેસશે એવી મને બીક લાગી. મારો સેઠ હોય તેવી રીટે જાને વર્ટે એમ કેમ ચાલે?

હું એવું ટેવું ચલાવી કેમ લઉં! મેં કેટલાય એવા માનસોને જોયાં છે કે સેઠ મટી ચુલામ ઠઈ જાય. પેલો ફેરી ડારુવાલા જોવની, બિચારો ગરગરો થ ઈને આંખમાં ટિઅર્સ સાકે તે તિ રાતના ફ્લબમાં રરી પરિયો કેમકે ટેના ડિલઠી વ્હાલા, પાંચ જ વરસ પુરાના બ્રાઉન જોરાની જોર ટેના નોકર બિલારીને પસંડ ન પરિયા એટલે ટાબરટોબ ફેરી ટેવા પરિયો. આ નોકરોને બરોબર પાડું સિખવારવંદું પડે કે કોન બોસ છે વેરમાં. આમ કુમરો લાગું પન અંડરથી પોલાડી આડમી છેઓ ટે પેલ્લી પેલ્લી વાર જ તેખારી આપવું પરે. પેલી સું કહેવત છે કે ટેમ આંગલાનું આમ કરો ટો લોકો કાંડાનું ટેમ કરી નાખે? ન ચલાવાય, કડી નાહિ!

"કેમ ટને આ કપરા ગમટા નઠી?" મેં જરા બોસી અવાજે કીદું.

"ના રે ના સાહેબ. ફસ્ટફ્લાસ છે."

"સું નઠી ગમદું?"

"ભભકાવાલું લાગે છે, સાહેબ."

"બોલ, ડિલ ખોલીને બોલ, ટને કેમ આ પસંડ નઠી આવદું? બોલી નાખ."

"મને લાગે છે કે તેને બદલે આછો ભૂરો રંગ ..."

"વાહિયાટ વાટ છોર."

"ભષે, સાહેબ."

"કેવો મજેનો સિંગ્રાનો કલર છે."

"ગુલમહોર જેવો, સાહેબ."

પગઠિયા ઉટરટા ટમુને કડી એવું નઠી ઠયું કે મનમાં એમ હોય એક પગઠિયું બાકી છે અને પગ મૂકટા કસું જ ન હોય? મને ટેવુંજ લાગ્યું. પન મને ઠયું કે મારે ટક્કર જીલવી જ પરસે, સમજિયા કે મારી વાટ? પણ હવે સેની સામે ટક્કર જીલવાની ટે જ ભૂલી ગયલો.

"બસ, ટો ટૈયારી કર."

"જરૂર"

અને એ ટેનો સામન લેવા ગયો અને મેં "ટરેહ ટરેહના નીટિના સિન્ધાંટો" ઉપારિયા અને "સૈદ્ધાંતિક અને માનસિક નીતિમત્તા" નું પ્રકરન હલ કરવા ઉપારિયું.

ટ્રેઇનમાં આખે રસ્ટે માટ્ર એક જ વિચાર મારા ભેજાનું ડલી કરતો બેઠો કે સાલું સું ઠયું હાસે. કોઈ સિટિ ઇમેજિન કરી ના સક્યિયો. જમશેડકાકાનું ઘર 'વાડીઆ વિલા' ટેમ નવલકઠામાં વાંચો છો ટેવું ઘર નઠી કે નહાલી પોડીઓને જુગારને રવાડે ચાડાવી ગુંડાઓ ડિલ પરના ડાગિના કારી લે કે ટેવી બીજી ડેરાનગટી કરે. હું જે પાર્ટીમાં ગયલો ટેમાં બિલકુલ મારા જેવા નિરોશ નબિરાઓ જ જેન્ટલમેન્લી ભાગ લેટા હટા.

બીજું, મારા અંકલ જેવી તેવી બેઅડબી ચલાવી લે ટેવા માનસ નઈ ઉતા. એ મામ્બડ ઘોરી જેવા કરક, રિપ વાન વિંકલ જેવા બુઢા અને રૂસી મુનિયો જેવા સાંટિપ્રિય માનસ ઉતા. ટે હમના કુટુંબની લિસ્ટરી કે એવું કસું લખવામાં બીજી ઉતા અને ગયું આખું વરસ ટેમાં કારેલું. ટેમની લાઈબ્રેરીમાંથી બહાર પગલું નઈ મૂકેલું. ભર જૂવાનીમાં બઢાં ફિલ્ડમાં બોલ્વિંગ કીઢેલી એનો અંડાજ કે કલ્પના પન એમને આજે જોતાં ટમુને નઈ આવે.

(આવતા અંકે આગાલ વઠસ જો તાલિયો પરસે તો જ!)

શક્તિલાભાનું ઈન્ટરનેટવાળી હરનિશ જાની

(૨૦૦૩ની સાલમાં કોમ્પ્યુટર સામાજિક જીવનમાં પ્રવેશી રહ્યું છે ત્યારે ઈન્ટરનેટના, યાહુના, ઈન્ડિયાના ગુજરાતી ચેટરમાં બે વ્યક્તિ કોમ્પ્યુટરમાં ટાઈપ કરી કરીને વાતો કરતી હતી.)

શાહરુખ: તમારું નામ સુંદર છે.

શક્તિલા: તમારું નામ મને ન ગમ્યું. ચચાઈ ગયેલું છે.

શાહરુખ: તો પછી તમે મારું નામ ડ્રિલક કેમ કર્યું?

શક્તિલા: એ જોવા કે પેલો અંફ્લટર શાહરુખભાન તો ગુજરાતી ચેટરમાં નથીને! :-)

શાહરુખ: જો હું એ અંફ્લટર હોઉં તો?

શક્તિલા: મને અંફ્લટર નથી ગમતા. મને વાસ્તવમાં રમૂજ માણસો ગમે છે. અને તમે રમૂજ લાગો છો. જુઓને! શાહરુખના નામની જાણ બિધાવી છે, જેમાં શક્તિલા નામની આ માધલી આવી છે.

શાહરુખ: તમે ક્યાંથી વાત કરો છો? અમદાવાદથી કે મુંબઈથી?

શક્તિલા: એવું જ સમજોને કે આણંદમાંથી ચેટ કરું છું. હું ઑડિસન ન્યૂ જર્સીમાં છું.

શાહરુખ: હું ન્યૂઝેર્કમાં છું.

શક્તિલા: તો તો આપણે પાણેશી ગણાઈએ.

શાહરુખ: અરે વાહ, જિસકો હુંઠે થે ગલી ગલી, વો મિલી મકાન કે પિછવાડી.

શક્તિલા: વાહ, તમે તો કચરા શાયરી પણ કરો છો. તમે મુસલમાન છો?

શાહરુખ: ના, હું અઠાવીસ વરસનો દર્શન પટેલ છું. તમે મુસલમાન છો?

શક્તિલા: ના, હું સુત્તિ વ્યાસ સત્તાવીસની છું.

શાહરુખ: તો પછી આ નામ?

શક્તિલા: શક્તિલા મારા દાદાની પ્રિય બ્લેક એન્ડ વ્હાઈટના જમાનાની અંફ્લટ એસ હતી.

શાહરુખ: શાહરુખ મારી મમ્મીનો ફેલરિટ અંફ્લટર છે.

શક્તિલા: તમે કોમ્પ્યુટર અંજિનિયર છો?

શાહરુખ: હા. કેવી રીતે જાણ્યું?

શક્તિલા: મોટા પટેલ મોટેલમાં હોય, નાના પટેલ કોમ્પ્યુટરમાં હોય!

શાહરુખ: તમે શું કરો છો?

શક્તિલા: હું ફિલ્ઝિકલ થેરપિસ્ટ છું.

શાહરુખ: તમે પરણેલાં છો? તમને કહી દઉં. હું છોકરી શોધું છું.

શક્તિલા: હું પરણી નથી. પરંતુ હું તમારી જેમ છોકરી નથી શોધતી :-) :-)

શાહરુખ: આ ઈન્ટરનેટ પર શું કરો છો?

શક્તિલા: હું મિત્રની શોધમાં છું. એવો મિત્ર કે જે પછી જીવનભર મિત્ર બની રહે.

શાહરુખ: મારી દૃષ્ટિએ ઈન્ટરનેટના ચેટરમાં જુડી અને ખોટી વ્યક્તિઓ ગણાં મારતી હોય છે. જુઓને! તમે એક રૂપાળી-તરવરતી ઓડિસનની છોકરીની જગ્યાએ કોઈ ડોશીમા હોઈ શકો.

શક્તિલા: એટલે તો તમને હું ચકાસું છું. તમે કોઈ કાકા, મોટેલમાં બેઠા બેઠા જુવાન છોકરીઓને તો ફસાવતા નથીને! તમારો દેખાવ વર્ણવો.

શાહરુખ: પાંચ ફૂટ અગિયાર ઈચ્ચ, ઘઉવણો, એક્સો મેશી પાઉન્ડ વજન. દેખાવ શાહરુખભાન જેવો નથી પરંતુ અમીરભાન જેવો છે.

શક્તિલા: પાંચ ફૂટ અગિયાર ઈચ્ચ એટલે પાંચ ફૂટ આઠ ઈચ્ચ, સ્થામ કલર, જાડા—અને દેખાવમાં જહોની લિવર જેવા, ખરુને? આ કમ્પ્યુટરમાં જહોની લિવર પણ શાહરુખભાન બની શકે!

શાહરુખ: એ તો જે દિવસે મળીશું ત્યારે જ નક્કી કરજો કે કેવો છું. મને ત મારા મેજરમેન્ટ કહો.

શક્તિલા: કઈ જાતના મેજરમેન્ટ?

શાહરુખ: ચેસ્ટ કેટલી? વેસ્ટ કેટલી? અને યૂ નો વૉટ આઈ મીન--કેટલું?

શક્તિલા: તમે તો દરજ છો કે અંજિનિયર?

શાહરુખ: જો તમે સ્રી હો તો તમને એટલી તો ખબર હોયને! તે પરથી હું કલ્યો શર્ક છું કે કેટલી સુદોળ છોકરી જોડે વાત કરી રહ્યો છું.

દાદાજની ગાડી અહીં અટકી. દાદાજ અહીં ગુંચવાણા.

શક્તિલા: હું મારા મેજરમેન્ટ પદ્ધિથી કલીશ. મને શરમ લાગે છે. આશા રાખું કે તમે વિફૃત મગજના ન હો.

શાહરુખ: તો તો તમે સ્રી નથી.

શક્તિલા: એક મિનિટ ચાલુ રાખો.

દાદાજ દોડ્યા બીજા રૂમમાં. ત્યાં એમનાં પત્ની રમાબા બેઠા હતાં.

દાદાજ બોલ્યા, "તમારા બ્લાઉઝની સાઈઝ કેટલી?"

રમાબા બોલ્યા, "અત્યારે મારા બ્લાઉઝની સાઈઝની જરૂર કેમ પરી?"

દાદાજ કહે, "મારે કામ છે."

સમાબા બોલ્યા, "આખી જિંદગી મારી જોડે નસકોરાં બોલાવીને સૂતા ન હોત તો મારું મેજરમેન્ટ તમને મોઢે હોત."

દાદાજ કહે, "સિરીયસલી, તમારી કમરની સાઈઝ કેટલી?"

રમાબા બોલ્યા, "ઈન્ડિયન સ્નીને કમરાનું માપ ન પુછાય, વન સાઈઝ ફિટ્સ ઓલ એવા ચણિયા અમે અમસ્તાની નથી પહેરતાં!" દાદાજ દોડ્યા પાછા કોમ્પ્યુટર તરફ. અને ટાઈપ કર્યું.

શક્તિલા: હું મારો ફોટો શોધવા ગઈ હતી. તમે મારો ફોટો જુઓ તો મેજરમેન્ટની જરૂર નહીં રહે. આવતી કાલે સ્કેન કરીને મોકલીશ.

શાહરુખ: સારું, હું રાહ જોઈશ.

શક્તિલા: કાલે રાતે નવ વાગે મળીશું. હમણા મારી મમ્મી બોલાવે છે. (દાદાજએ દૂર બેઠેલાં રમાબાને જોયાં) ચાલો આવજો. ગુડ નાઈટ, ભૂલતાં નહીં આવતી કાલે નવ વાગ્યે.

શાહરુખ: ગુડ નાઈટ, સ્વીટ સ્રીમ્બસ.

ચંપકલાલે ફ્રિલક કરીને ઈન્ટરનૅટથી વિદ્યાય લીધી. હવે તેમના સૂવાનો ટાઈમ થયો હતો. બોટેર વરસના ચંપકલાલ અને રમાબા એડિસનમાં દીકરા રાહુલ અને તેન પત્ની મીનાને ત્યા રહેતાં હતાં વરસ દોઢથી. સિનિયર સિટીજનની મેન્ટાલિટી ન રાખતાં મોર્ડન જમાનાનાં વૃદ્ધ થયાં હતાં. તે કહેતા, "ભગવાન, મને વૃદ્ધ બનાવજે પણ તેઓ ન બનાવતો." તેમની પૌત્રી સુતિએ દાદાજીને નવી દૃષ્ટિ આપી. દાદાજીને વિશ્વદર્શન કરાવવા કોમ્પ્યુટર દ્વારે ગોઠવી દીધા. ઈન્ટરનૅટનો જાહુલ સમજાયો. તેમની પૌત્રી સુતિ સત્તાવીસ વર્ષની હતી. દસ વરસની ઉમરે અમેરિકા આવી. આજે ફિઝીકલ થોરાપિસ્ટ છે

દાદાજી હવે, ગુજરાતા તો ગુજરાતના, પરંતુ આપી દુનિયાનાં છાપાં વાંચે છે. તેમને ગમતાં 'ટાઈમ્સ ઑફ ઇન્ડિયા'નાં 'યુ સેઇટ ઈટ'ના હજારો કાર્ટનો તેમનાંથી એક ફ્રિલક દૂર છે એ ખબર પડી ગઈ. દુનિયાભરનાં સુજિયમમાં દાદાજી કોમ્પ્યુટર સામે બેસીને ફરે છે. સુતિએ તેમને ઇજિમની નાઈલ નદીનો પ્રોગ્રામ બતાયો. દાદાજી અને રમાબા નાઈલના મૂળથી મુખ સુધી હોડીમાં ફર્યા.

આ ઈન્ટરનેટ તો દુનિયા આખીને ઘરમાં દાલવી દીધી છે. ઘરમાં હજારો નહીં, બલ્કે લાખો પુસ્તકો દાલવી દીધાં છે. સાથે સાથે હજારો સંગીતની ચેનલો અને સંગીત સાંભળતા સાંભળતાં વાંચવાનું ફાવી ગયું. દાદાજીને આનાથી વધારે કશાની જરૂર નહોતી.

રમાબા પણ ડાકોરના રણાંદ્રાજીના દર્શન-આરતી કોમ્પ્યુટરમાં કરતાં, જગતાથજી-રામેશ્વરમ્ભ-દ્વારકાદીશ સૌ અમના કોમ્પ્યુટરમાં. દુનિયાભરના આશ્રમો પણ કોમ્પ્યુટરમાં બરા! સાથું સંતો, ભૂવાઓ બધાની વેબસાઈટ. ચારે ધામની જાત્રા રમાબાના પગ નીચે.

દાદાજીને રમાબા સાથે વાતો કરવાનો પણ સમય નહોતો. આપો વખત કોમ્પ્યુટર પર દૃષ્ટિ. કોઈ વાર ઐશ્વર્યા રાયનાં પ્રેમપ્રકરણો વાંચે, તો કદિક સત્યજીત રાયના ફિલ્મજીવનના પ્રસંગો વાંચે તો ક્યારેક મધુ રાયનાં નાટકો વાંચે.

એક રાતે, દશોક વાંયે, દાદાજીએ જોયું તો દીકરાની ઓફિસની લાઈટ ચાલુ હતી. સુતિ કોમ્પ્યુટર પર બેઠી હતી. દાદાજી અંદર ગયા. સુતિએ જણાયું કે તે એના મિત્રો સાથે વાતો કરે છે. ચંપકલાલને નવાઈ લાગી.

સુતિએ વિગતે ચેટ્રનું સમજાયા. તેણે કહ્યું કે, "તમે યાહુ પર ફ્રિલક કરો, પછી 'ચેટ' પર ફ્રિલક કરો. પછી 'ઇન્ડિયા' પર અને પછી 'ગુજરાત' પર ફ્રિલક કરો. તમને ગુજરાતી મિત્રો મળશે" સુતિએ દાદાજીને કોમ્પ્યુટર પર બેસાઈને ડેમોન્સ્ટ્રેશન કર્યું. દાદાજીને સમજાયું કે આપણું ખરું નામ કોઈને નહીં કહેવાનું. ફોન નંબર, એંડ્રેસ કશું જ નહીં આપવાનું. આપણે એક નિક નેઈમ-ઉપનામ ધારણ કરવાનું. અને પછી દુનિયાભરના ગુજરાતીઓ સાથે વાતો કરો. મિત્રતા બઢાવો. રીઅલ લાઈફમાં કોઈ છોકરા સાથે વાત કરતાં શરમ લાગે. અહીં તો એવો કોઈ સવાલ જ નથી. દાદાજીને તો જૂની આંબે નવાં ચ્યામાં-છતાં ઈન્ટરનૅટની નગરી સમજાઈ ગઈ. પછી સુતિએ દાદાજીના બીજ ત્રણ મિત્રોના ઈ-મેઈલ એંડ્રેસ લઈને યાહુ મેસેન્ઝર સર્વિસ જોડી આપી. તેમાં તેણે ભર્યાયાળા યોગેશકાકા, અમદાવાદના ભૂપેનકાકા, ડાલિફોર્નિયાવાળા બિપિનકાકા અને દાદાજી—ચારે રિટાયર્ને યાહુ મેસેન્ઝરમાં ગોઠવી દીધા. હવે દાદાજી એકલા નથી. અમના ગોઠિયાઓ સાથે જ છે.

કેટલાક તેસાઓ માટે અમેરિકા જેલ હોય ચે. ચંપકલાલ માટે ઘર દુનિયા થઈ ગયું, મિત્રોની મહેફ્લિ થઈ ગયું. ચંપકલાલ અમેરિકામાં જવન વિતાવતા નથી. ચંપકલાલ અમેરિકામાં જવન જવે છે, માણે છે. હા, પાર્કમાં ફરવા જવાનું કે દેવદર્શન માટે મંદિરે જવાનું તો ચાલુ જ છે. એવું નથી કે કોમ્પ્યુટરની દુનિયામાં ખોવાઈ ગયા છે. સુતિ શરમાળ પરતુ સ્વતંત્ર મિજાજની છોકરી હતી. એના પિતા રાહુલને એના લભની કાંઈ ઉતાવળ નહોતી. માતા મીના પોતે વીસ વરસે પરણી હતી. એટણે સત્તાવીશ વરસની દીકરી 'રહી ગઈ' એમ લગાતું. સુતિ અમેરિકન હતી. એ માનતી કે પરણાવું તો મિત્રને જ. કોલેજના મિત્રોમાંથી કોઈ પરણવા જેવો ન મળ્યો. અને આ કારણે ઘરમાં ઘણીવાર મા દીકરી વચ્ચે તંગ વાતાવરણ રહેતું. દાદાજીને અને રમાબાને પણ ચિત્તા રહેતી. પણ કાંઈ બોલતા નહોતા. માબાપ છોકરાઓ શોધી લાવતાં. છોકરી તે મને મળતી અને કોઈને કોઈ કારણે રિજેક્ટ કરતી.

નાટકના આ સમયે થયો દાદાજીનો પ્રવેશ. સાથે કોમ્પ્યુટર છે, જવાન છદ્ય છે અને નવી શીખેલી ચેટરમની વિદ્યા છે. ડાલિફોર્નિયાવાળા તેમના મિત્ર બિપિન જણાયું કે તેના દીકરાએ હૉન્ગકૉન્ગની ગુજરાતી છોકરી પરસંદ કરી છે. તે બસે ઈટરનૅટ પર મળ્યાં. દાદાજીએ સુતિ માટે નવી ટેક્નોલોજીનો ઉપયોગ કરવા વિચાર્યુ.

શરૂઆતમાં દાદાજીએ પોતે ઇન્ડિયાના છોકરાઓ સાથે 'દાદાજી'ના ઉપનામથી વાતો કરવા પ્રયત્ન કર્યો. કોઈએ એમની સાથે વાત ન કરી. ઘણાં કહેતાં, "અરે તેસા! ભાગ અહીંથી આ તો જુવાનિયાંનો મેળો છે." પરંતુ જયારથી તે સત્તાવીશ વરસની અડીસનમાં રહેતી ફિલ્મ થોરાપિસ્ટ 'શક્િલા' બનીને રૂમમાં ગયા ત્યાર પછીની હાલત જુદી છે. રોજ છોકરાઓ અથવા તો છોકરાઓના નામે બુહાઓ 'શક્િલા' સાથે વાત કરવા માગે છે. અને આવા સંજોગમાં 'શાહરુખ' આવી ગયો. દાદાજીને આ છોકરો સાચો લાગ્યો. પરંતુ વધુ ચકાસણી કરવા બીજ રાતે નવ વાગ્યે ચેટરમાં ગયા.

શક્િલા: નમસ્તે, કેમ છો તમે?

શાહરુખ: મજામાં છું. આશા રાખું કે તમારો આજનો દિવસ આનંદમાં ગયો હોય.

શક્િલા: તમારો આભાર. તમારો દિવસ કેવો ગયો?

શાહરુખ: મારાં બા માંદા છે એટલે તેમને બપોરે ડોફ્ટરને ત્યાં લઈ જવાં પડ્યાં હતાં.

શક્િલા: બહુ ખોટું થયું. તેમને તાવ હતો?

શાહરુખ: ના, બાને કંસર છે. અમેરિકામાં હું અને મારાં બા બે જ છીએ.

દાદાજીને લાયયું કે દર્શન પટેલ સાચી વ્યક્તિત્વ છે.

શક્િલા: ઓહ! તો બાપુજી ઇન્ડિયા છે?

શાહરુખ: તેમના સર્વોવાસને પાંચ વરસ થઈ ગયાં.

શક્િલા: બહુ ખોટું થયું. અમે સતર-અગાર વર્ષથી ન્યૂ જર્સીમાં-- અડિસનમાં-- રહીએ છીએ. હું એકની એક દીકરી છું. અમારી સાથે દાદાજી અને બા પણ રહે છે. આમ, કુટુંબ નાનું કહેવાય પણ મોટું છે. :-)

શક્િલા: એ પછી કહું છું. પટેલાં એ કહે કે તમારા જેવી વ્યક્તિત્વ આમ ઈટરનૅટ પર છોકરીઓની કેમ શોધ કરે છે?

શાહરુખ: માનો કે ન માનો પણ હું શરમાળ છું. રિઅલ લાઈફમાં છોકરી આગળ 'ત-ત-ફ' થઈ જવાય છે. આ ઈન્ટરનૅટની બલિલારી છે કે અહીં હું ખુલ્લી રીતે મારા વિચારો પ્રગટ કરી શકું છું.

શક્િલા: તો તેમને કોઈ છોકરી મળી?

શાહરુખ: બે ત્રણ મળી પણ ખરી. પરંતુ જ્યારે મારી શરત મૂકું છું કે પરજ્યા પછી મારાં બા મારી સાથે જ રહેશે તો છોકરીઓ ચાલતી પકડે છે. મારા બાની સેવાચાકરીની વાત જ નથી. પરંતુ તેની હાજરીથી છોકરીઓની સ્વતંત્રતા છિનવાઈ જાય છે.

શક્તિલા: એ તો બહુ કહેવાય. કાલે ઉડીને મારા દાદાજીને કેન્સર થાય તો એમને કાઢી મૂકવાના? જો મારાં સાસુને કેન્સર હોય તો તેમની સેવા કરવી આપણી ફરજ ગણાય. ભૂલતા નહીં હું ફિઝિકલ થોરાપિસ્ટ છું. તમને ચાર્ખ નહીં કરું. :-)

શાહરુખ: તમે બહુ દિલચશપ વ્યક્તિત્વ છો. ફોટો કયારે મોકલો છો?

શક્તિલા: રાતે સુંન કરીશ અને આવતી કાલે તમારી ઈ-મેઈલમાં હશે. અને તમારા ફોટોનું શું? અને હા, મારે દર્શનનો ફોટો જોઈએ છે. શાહરુખનો નહીં.

શાહરુખ: થોડી ધીરજ રાખો. ચાલુ રાખો, ફોટો મોકલું છું. બે ફોટો મોકલું છું.. આખો અને પોર્ટરીટ.

('ટિક ટિક ટિક'.....થોડી પળો બાદ...)

શક્તિલા: લો, બંને ફોટો આવી ગયા. એરે વાહ, તમે તો ખૂબ દેખાવડા છો. પેલા સિનેમાવાલા શાહરુખખાનનું નાક તો કાંઈ નાક છે? અને તેની ભાભર! વાંદરા જેવો લાગે છે. તમે તો તમે જ છો. જો તમે ખરેખર તમે હો તો. :-)

શાહરુખ: આભાર. હું હું જ છું. જો તમે તમે હો તો તમારો ફોટો મોકલો. હું રાહ જોઈશ.

બીજે દિવસે દાદાજીએ એમની લાડકીને ખાનગીમાં બોલાવીને દર્શનનો ફોટો બતાવ્યો. ઘરમાં માબાપને પછી વાત થશે. એક વાર સુતિને તો ગમબો જોઈએને! દાદાએ સુતિને સમજાયું કે પોતાના મિત્રનો દીકરો છે. સુતિને ફોટો ગમી ગયો. સુતિના ફોટો તો કોમ્પ્યુટરમાં ફિમલી આલખમાં હતાં જ. તેમણે તુરત જ દર્શન પટેલને ઈ-મેઈલમાં મોકલી આપ્યા.

તે ચાતે...

શાહરુખ: એરે વાહ! તમે તો શ્રીદેવી જેવાં લાગો છો ને! મોટી મોટી આંખો, મને તો ગમી ગયાં.

શક્તિલા: તમારો આભાર. પરંતુ મારે તમારાં દર્શન વાસ્તવમાં કરવાં છે, અને તે પહેલાં મારે તમારી સાથે વાતો કરીને તમને ઓળખવા છે. સંપર્ક થયો, દર્શન થયાં અને યોગ્ય લાગશે, બસેને, તો પછી 'ફ્લોજ અંકાઉન્ટર ઓફ થર્ડ કાર્ડન' -- મિલન.

શાહરુખ: હા, હા, ચકાસો જેટલો ચકાસવો હોય તેટલો. મારે પણ તમારા વિષે ધાંધું જાણ્યું છે.

શક્તિલા: તો 'હો જાયો!' એક વાત કહી દઉં? તમારાથી ઓછું કમાઉ છું.

:-) બીજું તમારાં બાને જિંદગીભર સાથે રાખીશું

દાદાજી હવે રોજ રાતે કોમ્પ્યુટર પર દર્શન સાથે વાતો કરે છે. અને બેસીને પોતાના મિત્રના દીકરા દર્શન વિષે સુતિને વાતો કરે છે. એક દિવસે સુતિએ દાદાજીને કહું કે 'દાદાજી, તમારા દર્શનના દર્શન કયારે

કરાવશો? બતાવી હો મને. મમ્મી-પણ્યા તો રોજની એક ઔફર લાવે છે. પરંતુ કહી દઉં છું કે હું મારી પસંદનો જ છોકરો લાવવાની છું," દાદાજીએ દર્શન સાથે મળવાનું સ્થળ પસંદ કર્યું. ઑટિસનનું રૂટ સત્તાવીસ પર આવેલું અમેરિકન ડાઈનર. નક્કી કરેલા ડાઈનર પર દાદા અને બાળી દીકરી શાનવારની બપોરે પહોંચી ગયાં. દાદાજીએ સુતિને જણાયું કે પોતે દર્શનને કદી જોયો નથી. ફૂફૂત ચેટરમાં જ વાતો કરી છે. અને જો સુતિને દેખાવ ગમે તો પછી 'ઇલિટિંગ' કરવાનું, અને હરવાફરવાનું ગોઠવવાનું. સુતિને છોકરો ન ગમે તો છાનામાના ઘરમેળા થવાનું. આખી વાતમાં સુતિ કરતાં દાદાજીને વધુ ઔફ્સાઈટમેન્ટ હતું. સુતિને હવે કોબ થયો. પરંતુ નવા જમાનાની અમેરિકન ઇન્ડિયન છોકરી હતી. તેની પણ જિંશાસા વધી.

સુતિને દરવાજા પાસે ઊભી રાખી દાદાજીએ અંદર ડાઈનિંગ હોલમાં નજર ફેરવી લીધી. જોયું તો એક ટેબલ ઉપર એક દેખાવડો ઇન્ડિયન છોકરો બેઠો હતો. તે દર્શન હશે એમ માની લીધું. દાદાજી બહાર ગયા અને સુતિને જણાયું. દાદાજીને બહાર રાખી સુતિ અંદર આવી. દાદાજાના જણાયા પ્રમાણેના ટેબલ પર તેણે ઇન્ડિયન છોકરો જોયો. આખા હોલમાં તે બે જ ઇન્ડિયન હતાં. છોકરાની નજર સુતિ પર પડી. તે ઊભી થઈ ગયો.

સ્મિત આપીને તે બોલ્યો, 'હલો, હું દર્શન.'

સુતિ: આઈ અંમ સુતિ.

દર્શન: બેસો

સુતિ: તમે મોકલેલા ફોટો કરતાં પણ હુંસમ છો.

દર્શન: શક્તિલા કેવી હતી એનો મને જ્યાલ નથી. પરંતુ આટલી રૂપાળી નહીં હોય.

સુતિ: શાહરુખખાન તમારી આગળ પાણી ભરે! પરંતુ વધુ વાતો કરીએ તે પહેલાં મારે તમને કાંઈક કહેવું છે.

દર્શન: શું કહેવું છે?

સુતિ: કોમ્પ્યુટર ઉપર મેં તમારી સાથે વાતો નથી કરી.

દર્શન: એટેલે કોઈક મને ઉલ્લભ બનાવ્યો?

સુતિ: શાંતિથી સાંભળો. ઉલ્લભ બનાવવાનો સવાલ નથી. પરંતુ તમે મારા દાદાજી સાથે વાતો કરતા હતા.

દર્શન: તો શું એ સેફ્ક્યૂશિ શક્તિલા તમારા દાદાજી હતા?

સુતિ: મને માફ કરશો. પરંતુ દાદાજીએ ઇન્ટરનેટની જાળમાં ન ફસાઈ જવાય માટે કર્યું હતું.

દર્શન: ઓહ, માઈ ગોડ!

અને પળમાં હસી પડ્યો. કહે "ચાલો મારી સાથે પેલા ખૂલણાના બૂથમાં."

દર્શન અને સુતિ હોલમાં બીજા ખૂલણમાં આવેલી ડાઈનિંગ બૂથ પાસે ગયાં. અને ત્યાં એક આધેડ વધણી તંદુરસત ઇન્ડિયન સ્ની બેઠી હતી.

દર્શન: મમ્મી, મળો સુતિને. અને સુતિ મળો શાહરુખખાનને. અને સુતિ, પ્રીજી બહારથી શક્તિલાને બોલાવોને!

સૌઅ ખાંધું, પીંધું અને રાજ કર્યું.

કોમ્પ્યુટરદેવ કી જ્ય
બોલો ઇટરનેટમાય કી જ્ય.

Shakilabanu:Internetwali..

Ashini Jani Desai

Despite the uproar for new millennium, life is still sedentary. Every morning, one slowly sips a warm cup of chai over the daily horoscopes and international headlines. Political cartoons nab and spoof the latest politicians. A neighbor lets you know she has some fresh vegetables set aside for you. One hears the latest weather report, and then that song that brings back a pleasant memory. Evenings are spent socializing and recounting the day's events.

It is the same as it has always been. The only difference now is that it happens in front of a computer. One can sit in one place and reach the world. Why restrict technology to information. Why not let it draw people together?

**Scene: Chaitime.Com Chat Room,
Monday 8:30 p.m. EST.**

Shakila ... And, so that's why I like that movie. I'm a physical therapist and I liked the way they showed the recovery process. By the way, my nick name Shakila is the name of the Hindi film heroine of the fifties, who was my dadaji's favorite star

ShahRukh: Oh really? My nick name is my mom's favorite actor. By the way, are you married? I'm looking for a girl.

Shakila And I'm not, Seriously. No, I'm not married, but I have to let you know that I don't think we have anything in common.

ShahRukh: Oh? What are you doing on the internet?

Shakila Well, I'm looking for a friend and a meaningful and long relationship. I don't know if the internet is right way since there are only liars and phonies out there.

ShahRukh: That's true. See, instead of young beautiful girl you might be an old woman.

Shakila That's why I want to check you out. You could be an old man sitting in a motel, trapping all the young girls. So, tell me, what do you look like?

ShahRukh I'm 5'11", fair, 180 lbs. Actually, I don't look like Sharukh Khan. It's more like Aamir Khan!

Shakila 5'11"? Aamir Khan? That means you're really 5'8 and you look like Johnny Lever!

ShahRukh: Ha, say what you will. Whenever we meet, you can decide for yourself. Anyway, tell me your measurements.

Shakila What kind of measurements?

ShahRukh: The usual - chest, waist, hips.

Shakila Excuse me, are you a tailor?

ShahRukh: If you were a real woman then you would know your size. I want to see what kind of woman I'm talking to.

At this point, Dadaji stopped. He was confused.

Shakila I'll tell you my measurements later. I'm embarrassed now. I hope you're not a pervert

ShahRukh: Then you're not a woman.

Shakila Hold on.

Dadaji ran into the other room. His wife, Rama Ba was reading in there and he asked, "What is your blouse size?"

"Why do you want to

know?" she sat up pertly.

"I need it." he replied.

"All of your life you just snored next to me. You should know!"

"Seriously. What is your waist?"

"Arre, Indian women don't need to know our waist size. We wear one size fits all saris."

Without the information he sought, Dadaji returned to the computer.

Shakila I went to look for my photo. If you see my photo then you'll know my measurements. I can scan and send it to you tomorrow.

ShahRukh Ok, I'll wait.

From the corner of his eye, Dadaji saw Rama Ba get up and walk toward him.

Shakila We'll talk at 9 p.m. tomorrow. I have to go because my mom is calling.

Good night... Don't forget tomorrow!

Shakila Good night.

Dadaji clicked and said "Good bye" to the internet, as it was bedtime. Champaklal was 72-years-old and lived in Edison, New Jersey with his wife Rama, son Rahul and his family. For the past few years, he escaped the trappings of senior-citizen hood. He felt youthful since he was in touch with modern technology.

His granddaughter Stuti opened his world when she sat him in front of the computer one day.

"Dadaji, you can read any newspaper in the world, even Gujarati ones." She said. She showed him that his favorite Times of India "You Said It" cartoons were just a click away. There were thousands on file for him to view.

"You don't have to go to India only. See the Nile site." She said. He felt as if he traveled from the start to the end of the river in a boat. Afterwards, he wiped his feet and headed to the Louvre and other great museums. He was amazed at how libraries and music collections were literally at his fingertips. In fact, he could listen and read at the same time. He no longer felt obligated to anyone for picking up a newspaper or Gujarati book for him.

Rama Ba was not left out of the excitement. Now she was able to perform her daily pujas to Ranchdji of Dakor and Amba Mataji. The internet enabled her to expand her worship as she could cover all the saints, sadhus and ashrams that were online.

While years of marriage had whittled their conversations to a minimal exchange, they thought the computer would reduce it even more, to a mere "I need to check my mail." Actually, on the other hand, it opened new topics for dialogue. This was the first time they could both discuss Aishwaraya Rai's romances, Satyajit Rai's films or Madhurai's dramas.

One night Dadaji saw the light in the office and spied Stuti on the computer. He saw her eyes wide,

gazing at the screen with a smile while her fingers tap-danced. Dadaji remembered what a wisecracking ten-year-old Stuti was when she left India. Now, 17 years later, she is lively and intelligent physical therapist.

He stood in the doorway and coughed. "Shouldn't you go to bed soon?" he asked.

"Well, I'm chatting with people in Singapore right now." Dadaji was surprised and walked over to see the screen. How could this all these lines be a discussion? Stuti motioned for him to sit down. She typed something quickly.

"See, it's Sejal." She said. Dadaji looked at the screen.

"Hello Dadaji, how are you?"

"Arre, that's so fast. How do I do this? Are there people in Gujarat?" he asked. Stuti laughed as she typed.

"Ok, let me show you. You click on Yahoo. Then, click on Chat. Look for India and then you'll find Gujarat. See, then you will find Gujarati friends."

"Is that it?"

"Well, a few rules. Don't tell your real name. Don't give out your phone number or address. We use a nickname and then you can talk to anyone in the world and make friends. See, in real life you may feel shy but there's no question of that here."

"I feel like I have an old mind, but new eyes to see the world!" he said. Stuti laughed.

Stuti set up three of his friend's email to Yahoo Messenger service. Dadaji quickly contacted each of them: In Bharuch--Yogesh, in Ahmedabad--Bhupen and in California--Bipin. He was amazed to find that four retired persons in four different locations were in the Yahoo Messenger room together. His loneliness was released and he was swathed in the company of his old friends.

For some old people, living in the US is like living in a prison. There is a loss of self-reliance living in a different environment. They ache for their independence and comfort of their old life. However, for Dadaji, the house was a world. Yes, he still goes to park for a walk and to the mandir regularly. It was not as if he lost himself in computer. He was not just passing time, but actually living life.

*****

Stuti was a shy, but independent girl. Rahul and Meena were not rushing her into marriage, but they had hoped Stuti could be engaged right before her college graduation, as Meena was. Stuti had adopted certain American ideals. She believed she should marry a friend, not a random stranger who happened to be from the same town as her grandfather. When she went to college, she made many friends so everyone was happy. "But Pappa, I can't marry them. We're just friends." Her parents and grandparents discussed this logic in detail.

With each passing year, there was a lot of tension at home. Dadaji and Ba were worried, but couldn't say anything. Meena and Rahul would find candidates through social circles. Stuti would oblige them by meeting the boys, but then would reject the proposal for various reasons. Stuti was frustrated, as was Rahul and Meena. It was in this stage of the drama, that Dadaji stepped forward on the stage.

California_Bipin told him that his son married a Gujarati girl from Hong Kong who he met on the internet. They chatted first and then they met. It worked out so nicely. Dadaji knew that technology that was connecting people would connect Stuti to her husband.

In the beginning, Dadaji entered the chat room with the nickname "Dadaji," but no one spoke with him. Some people wrote back "Eh, old man, go away!"

When he entered as 27-year-old physical therapist from Edison named Shakila, everything was different. Every day there were many people, including old men, trying to talk to Shakila. She was becoming quite popular.

In the middle of this, Sharukh entered. The chats they had made him feel this one was for real. However, he still wanted to check him out.

**Scene: Chaitime.Com Chat Room,
Monday 8:30 p.m. EST.**

Shakila Namaste... how are you?

Sharukh Fine... Are you going to tell me your name?

- Shakila** Ok, fine. It's Stuti. And you?
- Sharukh** Darshan. Nice to meet you, Stuti. I hope you had a good day, Stuti.
- Shakila** Thanks, Darshan. How was your day?
- Sharukh** My mother was sick and I had to take her to doctor in the afternoon.
- Shakila** Oh, that's bad. Was it a fever?
- Sharukh** No, my mother has cancer. It's just my mother and me.
- Dadaji definitely knew Darshan was real.
- Shakila** Is your father in India?
- Sharukh** No, he passed away 5 years ago.
- Shakila** Sorry to hear that. We're a small family too, but we're still big. It's my parents, I, and my Ba and Dada. We've lived in New Jersey for about 17-18 yrs.
- Sharukh** We're in New Jersey too. When are you sending me your pictures?
- Shakila** I'll tell you later. Why is a guy like you looking on internet for a girl?
- Sharukh** Believe it or not, I'm shy in real life and cannot approach any girl. On the internet, I can express myself easily.
- Shakila** That's true. So, did you find a girl?
- Sharukh** 2-3 girls, but when I put my condition that my mother will have to stay with us, then the girls go away. There's no sense of talking about taking care of her. Just her presence scares them.
- Shakila** That's too much. What if my Dadaji had cancer one day? Can we throw him out? If my mother-in-law has cancer, it's my duty to help. Don't forget I'm a physical therapist. I won't charge you! :-)
- Sharukh** You're very interesting individual. When are you sending me your photo?
- Shakila** Tonight I'll scan one and send it tomorrow. And what about yours? When do I get a darshan of Darshan?
- Dadji delayed deliberately before clicking Send, and then added: Don't send me Sharukh khan.
- Sharukh** If you wait for a minute, I'll send you my picture right away. I have two pictures, ones is a full and another is a portrait.
- Dadaji opened the attachment to see a handsome young man. He had a kind face with large round eyes.
- Shakila** Darshan, I can see them. You are quite good looking. Better than Shahrukh khan. He's too much of an ape. If you are who you say you are, then you look good.
- Yes, it's me, so thank you. If you are you who you say you are, then I'll wait for yours.

Next day he pulled Stuti into confidence and showed her Darshan's photo. 'I'll talk to her parents later', he had decided. She should like him first. Dadaji introduced him as the son of his friend. She was pleased with his photo she liked his photo. She told Dadaji that her picture was in the family album on the computer. When she left, he quickly sent it to Darshan.

**Scene: Chaitime.Com Chat Room,
Tuesday 8:23 p.m. EST.**

Sharukh Wah, you look like Sridevi. I love your eyes.

Shakila Thanks, but I want to see you in real life. When are we going to meet? I want to meet and talk to you, get to know you better. So, we came in contact and I saw your picture. Now is the time for the "close encounter of 3rd kind."

Sharukh Yes, test me however you want to test me... I want to know more about you too.

Shakila Then let's meet. Just to remind you, I would treat your mother as my own and we would keep your mother with us.

Dadaji continued his nightly chats with Darshan. Then he would sit and tell Stuti reports from his 'friend's son.' One day Stuti said she wanted to meet Darshan.

"Mama and Pappa are bringing in new offers almost every day and I'm sick and tired. I have told them I will marry the person of my choice. If you have someone you know, I wouldn't mind."

Dadaji did not lose a second. He did not want Stuti or Darshan to change their minds. He set up a plan to meet Darshan at the American Diner on Route 27 in Edison. At the appointed time on Saturday, the grandfather and granddaughter drove to the diner. Stuti pulled into a parking spot and was about to turn off the engine. Dadaji looked out the window at the building. He put his hand on Stuti's sleeve.

"I have never met Darshan in person. I met him in chat room."

"Excuse me?" she said. She turned off the engine, but let the keys dangle. Dadaji relayed the whole story of Shahrukh and Shakila, of measurements and mothers-in-law, and of photograph exchanges.

"If you don't like him, then we'll turn around and leave. If you find him interesting then you can go ahead and talk further."

While listening to the whole story, Stuti was first overcome with emotions and stared at the keys. Why does everyone have to interfere with her life? What was wrong with her? How can Dadaji just go online like this? What if this guy was lying to her poor grandfather? She looked at Dadaji and saw the emotions on his old face - excitement, hopefulness, kindness.

"Dadaji, we have to talk about this. This is not right." She said slowly. "But since we now have a guy waiting inside for us, we should go. Let's do it." She smiled at him and Dadaji squeezed her hand.

"I'll go first." He said and climbed out of the car.

As he entered the diner, Dadaji glanced around. There was one Indian boy at a table. Must be

Darshan, he decided. He went back outside and told Stuti. Now, he stayed in the car while she entered. Being the only Indians in the restaurant, the Indian boy stood.

"Hello I'm Darshan." He said extending his hand.

"I'm Stuti." She said shaking his hand.

"Please sit." He said.

"You look better than your pictures." She said quietly. "And definitely better than Shahrukh Khan."

"I don't know what the other Shakila looked like, but probably not this pretty."

"Listen, before we go on, I have to tell you something." Stuti said. Darshan raised his eyebrows in interest.

"I never spoke with you online."

"Um, are you trying to make a fool out of me?"

"No, no, listen carefully. It was not to make you a fool, but you were talking to my Dadaji."

"Sexy Shakila was your Dadaji?" he scoffed, while trying to hide a grin.

"I'm so sorry about that. See, my Dadaji did it so I wouldn't fall into a trap meeting someone on the internet. He's actually waiting in the car."

"Alright, I need to show you something." He stood up and motioned for her to follow him.

They went into the other booth. There was a healthy middle-aged Indian woman sitting with a cup of tea. She jumped a bit when she saw Darshan and Stuti standing there.

"Mom meet Stuti. Stuti meet Sharukh Khan." said Darshan "Stuti, please don't let Shakila wait outside- call her in."

And, so they ate and chatted happily ever after.

શતરંજનો ખેલાડી

કિશોર રાવળ

કદી તમને વિચાર આવ્યો છે ખરો કે જેમ આવક વધે છે તેમ જાવક આપોઆપ જ તેની સાથે કદમ ભિલાવવા માટે છે?

કદી તીવ્ઝે વિચાર કર્યો છે કે ટ્રાફિક જામ ઓછો કરવા રસ્તા પહોળા બનાવી તો સાથોસાથ ટ્રાફિક જામ પણ ભલા શાને પહોળો થાય છે?

કે પછી દવાવાળા જેમ જેમ નવી દવાઓ શોધતા જાય છે તેમ નવા નવા, કદી સાંભળ્યા ન હોય તેવા અજનબી વાઈરસિસ નીકળવા લાગે છે?

માણસજીત જેમ જેમ જિંદગીની કઠીનતા દૂર કરવા મથે છે તેમ તેમ કઠીનતાને પણ નવી નવી કુપળો કૂટતી રહે છે. ઉપરવાળો જાણો કે આપણી સાથે શતરંજનો દાવ ખેલતો ન બેઠો હોય!

માંણિને વાત કરું. વિવેકને અમેરિકામાં પગ મૂકતાં જ મહિનામાં એક સત્ય જરી ગયું. ઈંગ્લેન્ડમાં જિંદગી ગાળો તો પણ તમે 'પાકી'ના પાકી જ રહો, જર્મનીમાં વર્ષો કાઢો તો પણ આઉસ્લાન્ડર જ રહેવાના. અમેરિકામાં પાંચ વર્ષ ગાળો તો હક્કી અમેરિકન બની શકો. સ્ટ્રોટ્યુન્ડ

ऑन्ड स्टार्स सामे शपथ लीधा एटले टॅक्निकली तमे अमेरिकन स्ट्रिट्जन थ
अंगो अने एटलीज स्प्रिंग्टथी अमेरिकन पासपोर्ट मेणवी शको. धरार त
मने कोई अहीथी काढी मुळे.

पश टॅक्निकली अमेरिकन थवुं अने ग्रेड्रिट्कली अमेरिकन थवुं
अंगां फेर छे.

यू मस्ट टॉक लाईक अॅन अमेरिकन,
यू मस्ट वॉक लाईक अॅन अमेरिकन अने
यू मस्ट लुक लाईक अॅन अमेरिकन.

अंगां छेली वात तो साव सहेली हती. ब्ल्यू सूट, सफेद शर्ट
पहेरो अने आंब चकणवकण थर्ड जाय तेवी टाई पहेरो एटले अमेरिकन,
ब्लूजिन्स अने जरा पक्तु टी शर्ट अने स्टीकर चडावो एटले अमेरिकन,
कान वीधी ठोणिया पहेरो, बटन बोरियावाणो पहो क्सक्सावी बीअर
बेली काखुमां राखो एटले अमेरिकन. टूंकमां गमे ते कपडां पहेरो तो
अमेरिकन देखाव केमके अमेरिकन देखावाना कोई कायदा नथी, नथी कोई
नेशनल ड्रेस कोड!

अमेरिकननी जेम बोलवा माटे 'हुं तमारी साथे आवुं?' अेम
कहेवुं होय तो 'मे आई गो विथ यू?' कहेवानुं, 'बिनाका ट्रूथपेस्ट'नी
जाहेरभवरनी हसीना जेवां चकचकता दांतोथी हसतां शीझो, 'थेन्क यू'
अने 'सॉरी' माटे हरेक पण झडपी लो. तमने 'थेन्क यू' पर पूरी शावट
आवी जाय तो 'सॉरी' ओहुं कहेवुं पडे. विवेकनी नोघपोथीमां तमने 'ही
उड अ नंबर ऑन भी', 'आर यू डिडिन?' अवां अवां प्रयोगो जोवा
मणे. विवेक बहु चीवट्थी ए बधा ज्वनमां अपनाव्या.

अही आव्यो त्यारे साथे विवेकनी पत्ती शोभा, पांच वर्षनी
दीकरी शर्मिला अने त्राण वर्षनो बाबो तेजल आव्यां हतां. विवेक अने
शोभाए सर्वनुमते नक्की करी हाईंगुं के सारीओ एक बे बेगमां पेक करी
माणिये चडावी देवी अने भारतना आभूषणो पश. नो चपल्स.
अमेरिकन थवुं होय एटले पठी आ आवुं अने आ न आवुं एवी
चाबलाई नहीं जोईअ. स्टेपल अमेरिकन फूड होट-डोग, हेम्बर्गर अने
पिल्जा पर रसो केन्द्रित कर्या अने फावी गयुं.

सजाग प्रयत्नोथी अमेरिकन कलीगो साथे बोलिंग करवानुं,
कॅम्पिन्ग करवानुं, वाईन के बीजं ड्रिन्क्स अन्जोय करतां आवडी गयुं.
शोभा खुला बरडाना कोकटेल ड्रेसिस पहेरी कंपनीनी पार्टीओमां
जुगजूनी आसानीथी भणी जती.

विवेकने तेना एक देशी पाडेशीना अनुभव परथी थयुं के
माबापे जरा समजु थर्हने प्रश्नोनो अगाऊथी विचार करी उभा ज न थवा
देवा जोईअ अने तो ज संतानो साथेना सबंधो भीठाशथी जगवाई रहे.
ओ पाडेशी मित्रनी दीकरीने स्कूलमां साथे भाषता आँक्डिकन अमेरिकन
छोकरा साथे अझेर थतां साम, दाम, दृढ अने भेट वापरवा जतां दीकरी
गूमावी बेठा. 'आ आपाशी संस्कृतिने छाजे ज नहीं' एटले आपाशी संस्कृ
ति प्रमाणे परस्पर दोषारोपणमां वर वहु वय्ये आटलाटिक करतां पश
मोटो गेप पडी गयो. कुटुंब छिन्निमित्त थर्ह गयुं.

विनोद अने शोभाए सजाग रीते, चर्चा विचारणाओ करी. एवुं कदी
अंगाना कुटुंबमां न थवा देवुं एम विचारी, मोटां थतां दीकरीने भूरी
आंभोवाणो साथी मणे के रातां वाणवाणो आईरिश, गूच्छिया
वाणवाणो, काणो आँक्डिकन अमेरिकन के त्रांसी आंभोवाणो चीनी
जपानीज मणे तेने माटे पूरी मानसिक स्वस्थता अपनावी अने
छोकरांओमां पश सेक्युलर कुटुंबनी भावना पूरी जागृत करी. अमेरिका
एटले भेगपूरीनो देश. तेमां तीपुं, खाल, खाहुं अने अंगां दाडमना
दाढा, कांदा, करी बहुं ज होय. तेमां तो भातभातना माझासो भणतां

रव्या छे अने रहेशे अने देशमां सांसारिक ज्वनमां थाय छे तेम कोई
पूर्वग्रहो आडा नहीं ज आवे. उम्मर लायक थतां छोकरी डेइटिन्ग करशे,
बोयफेन्ड शोधशे, चार वार बदले तो य बहुं पूरी स्वस्थताथी स्विकारी
लेवानुं. दीकरी गूमावीमे तो माबापी निष्फल जाय! तेमनां बने
छोकरांओ कोई भारतीय माबापोना संतानो साथे ज परशवा जोईअ
एवो आग्रह छोडी दीधो.

दीकरीने खुब ज आत्मविश्वासथी अभ्यास, रमतगमत अने
मित्रोमां प्रगति करतां जोई माबाप गर्व अनुभवतां के संतानो माटे तेमशे
लीधेलो पंथ बरोबर ज नीक्यो. अमने ए विषे मनमां पूरी शब्दा हती.
दीकरी मोटी मोटी थती गर्ई अने अनेना आहार, विहारमां देश प्रमाणे
फेरफार थतां चाल्यां. मित्रो थयां अने खुशमिज्जामां भाषती, डिल्लोलती.
हाईस्कूल पूरी करी घरथी बावीसेक माईल दूर ज नामयीन ब्राउन
यूनिवर्सिटीमां एडिमशन मणतां त्यांना डोर्मां रहेवा गर्ई. रोज गाडीमां
जाय अने आवे अने घरे रहे अनो पधाय तो हतो. पश अमेरिकामां रही
अमेरिकन थवामां डोर्मां ज्वन पश माझावुं जरुरी धार्यु.

शरु शरुमां घर बहु ज याद आवे एटले दर वीक्सेन्डमां शुक
वारे आवी चेते अने रविवारे विवेक के शोभा जहीने गाडीमां मूळी
आवतां. पश त्राण चार महिना पछी 'घाणुं काम छे', 'आ वधते एक
सरस पार्टी छे', 'अमे एक मित्रनी गाडी लहीने न्यूपोर्टना (डे कैटिप
कॉडना) बीच पर ज्वानां छीअे' अेम अेम आववानुं ओहुं थतुं गयुं.
अने आवे त्यारे पोतानी रुममां जहीने कलाक कलाक कोई साथे फोन चाले.
अंगां एक वधत वात नीक्की के 'जॉरीभलो छोकरो छे. मने पेन्सिल
शार्पिन करतां चाप्पु वाणी गयुं अने एषो तरत ज गरम पाइयीथी साफ करी
बॅन्ड-ऐर्ड' लगाडी दीधी. जे' कली विक्षारित आंबो साथे दुनियाना
आठभी अजायबीसम एक आंगणीअे चिपकावेली बॅन्ड-ऐर्ड डेखाडी.
अथवा 'जॉरी भेथमां उस्ताद. कॅल्क्युलसमां शार्प. हुं किं अटडी पहुं तो ए
तरत ज मने पाटे चडावी दे. खुब ज सरस टीचर छे...."

मिड मेमां बे त्राण अठवाडीआ शनि-रविमां देखाडी नहीं.
वरसने अंते काम वधु रहेतुं लशे एम मान्यु. शोभाने थयुं के आपाणे
जहीने मणी आवीअे. शर्मिलाने फोन कर्यो. "जे, कोलेजमां काम रहे ते तो
समज्यां पश अमे त्यां आवीअे तो साथ क्यांक लंच लेवानो टाईम तो
मणे ने? अमे शनिवारे आवीअे के रविवारे?"

शर्मिला जरा अचकाडी पश पछी खुलासो कर्यो. "मोम, अमे
जॉरीना पेरेन्ट्सने त्यां ज्वाना छीअे. अँक्ष्युअली, अमे छेल्ला बे-चार
वीक्थी अमने मणवा जहीअे एटले हुं घरे न आवी शकी. एटलां
लविंग लोको छे, मने दीकरीनी जेम ज राखे छे" पछी थोडी पण अटकीने
कहे "मोम, आई अमे सो भय ठीन लव विथ जॉरी! ही ठीज सो वन्डरकुल!
सच अ कूल गाय! तमने पश गमी जाय तेवो छोकरो छे... अने पश
आपशी जेम कॅम्पिन्गनो शोभा छे, भाषवामां पश ब्राईट छे. ओह आई
लव हिम सो...."

"माई स्ट्रूपिड गर्ल! कहुं केम नहीं? तारा जॉरीने मणवानुं अमने
पश मन छे. क्यारे लावे छे अही? जॉरीना पेरेन्ट्सने त्यां चार वधत
ज्वाय अने आपशे घरे एक पश वार नहीं?"

बे अठवाडीआ पछी जॉरीने घरे लावशे एवुं नक्की कर्यु. शोभा
कहे के "जॉरी नहीं तो जॉरीनो फोटो तो हमणां मोकल. छे के नहीं तारी
पासे?"

"आई दू लॱव अ गुड वन. आई विल सॅन्ड ईट बाय ईमेल
द्यै!"

"અને એનાં પેરેન્ટ્સને મળીને આવ એટલે એમના પણ ફોટો મોકલજે. અને એનાં પેરેન્ટ્સને કહેજે કે અમે મળવા ખૂબ ઉત્સુક છીએ. વી મસ્ટ ઈન્વાઈટ ધેમ હીઅર..."

"એ લોકો માટે અત્યારે બહુ જ બીજી સીજન છે. અત્યારે એમનાથી નહીં નીકળાય. તમારે એમને મળવા જવું પડશે."

"નો ગ્રોલેમ! એની ડુ. ગમે ત્યારે રજા લઈને પણ અમે તૈયાર છીએ. પણ અમારા વતી એમને પણ તું આમંત્રણ આપજે કે અહીં આવે... અને શર્મા, યું નો વી લવ યુ?"

"મોંમ, આઈ લવ યુ ટૂ..."

સાંજે ઈમેઇલ ખોલી તો શર્મિલાની ચિક્કી હતી. સાથે મોકલાવેલો ફોટો જોઈ બસે ખુશ થયાં. ખૂબ જ રૂપાળો છોકરો હતો, "વન્ડરહુલ સ્માઈલ! ઓહ વી આર સો લકી... ફ્લ્યાઈટ અ ડાર્ટિંગ!" શોભાએ પ્રિન્ટ કરી કોઈ કેમ લઈને ફોટો મધી પણ દીઘો. લિવિંગરૂમની દીવાલે લાગી ગયો જાણો કહેવા ન માગતી હોય કે 'અમે દીકરીના બોયકેંડ માટે કેટલાં પ્રાઉડ છીએ!'

જેરીના પેરેન્ટ્સને મળીને આવી પછી શર્મિલાએ ફોન કર્યો, "ઓહ ડુ, અમે આ વખતે ગયાં ત્યારે જેરીના પેરેન્ટ્સે તો મોંડું ફેમિલી ગેટ-ટુગેંદર કર્યું હતું. જેરીના કુટુંબના વીસેક એડલ્ટ્સ અને ઉપર યંગર કિઝાં હતાં. એટલાં વૉર્મ લોકો છે! મને દીકરીની જેમ એમની વચ્ચે અકોમોડેટ કરી અને બહુ જ મજા આવી... આવીશું ત્યારે ફોટોઓ લેતાં આવશું."

"ઈમેઇલ કરને!"

"નહીં, ફોટો ઘણા છે અને મારે બધાની ઓળખ આપવી પડશે. એ જાતે જ સહેલું પડશે. વેઈટ અ ફ્લ્યૂ ડેઝ મોર!"

"જેરીને ખાવાનું શું પસંદ આવે?"

"આપણું ઈંડિયન ફૂડ બહુ ભાવે છે એટલે અનિથિન્ગ યુ મેઇલ હજ ફાઈન... પણ એક સંજેશન કરું. જીલેની જોઈને તેની આંખો જલેલી જેવી રાઉન્ડ અને મોટી થઈ જાય તો એ બનાવજે... સી યુ અને લવ યુ ઓલ."

જેરીને લઈ શર્મિલા ઘરે આવી. બહુ જ આસાનીથી ભળી જાય તેવો આ છોકરો હતો. ઈજી અમેરિકન સ્માઈલ, વાતોમાં તડાક મારે અને કંઈને કંઈ રમૂજો ખોળી કાઢે, હસાવે. શર્મિલાનું નામ તેણે 'માઈ શાઈ વન' પાર્યું હતું! જેરીએ ગુલાબની પાંદ્રિઓવાળી જલેલી જોઈ લ ગ્યાલુ માર્ગું અને જલેલી ઉપર નીચોવી પૂરી મોજથી દાબી. જમીને પછી શર્મિલા કહે, "એનાં પેરેન્ટ્સે તમને બસેને ઈન્વાઈટ કર્યા છે. વે વૂડ લાઈક હુ કમ અન્ડ મીટ યુ ટૂ પણ મેં કહું હતું તેમ હમણાં એમનાથી નીકળાય અનું નથી. યુ હુંવ અને ઓપન ઈન્વિટેશન હુ વિજિટ ધેમ લેન્વર યુ વિશ..." શર્મિલાએ પોતાની પર્સમાંથી ફોટોઓનું એક પેકેટ કાઢ્યું.

શોભાએ પૂછ્યું, "એમને એવો સીઝનલ બિઝનેસ શેનો છે?"

પેકેટમાંથી ફોટો કાઢતાં, મરકતાં મરકતાં તે બોલી, "જુઓ, જેરીના ફાઘર બોબને લેઓફ મખ્યો એટલે એણો એક મોંડું, પચીસેક એકરનું કંખ્યગ્રાઉન્ડ બરીદી લીધું અને જારી હેસલ વગર લાઈફ એન્જાર્ય કરે છે. સમરમાં વિલિટર્સ ઘણા આવે એટલે બીજી સીજન છે. એમને નીકળું અધરં પડે. તમે ગમે ત્યારે જશો તો સમય કાઢશે અને રહેવાની વ્યવરસ્થા પણ થઈ જશે. એ લોકો ત્યાં એક ન્યૂડિસ્ટ કંપ્યુ ચલાવે છે." એક ફોટો શોભાના હાથમાં મૂક્યો, "જુઓ, આ જેરીના પેરેન્ટ્સ, બોબ અને પ્રિસિલા, જેરી અને હું..."

એક જ ઘાંધું ખસેડી, ઉપરવાળો જાણો કે, "આવી જાઓ" કહી મૂછમાં મરકતો, મરકતો તાલ ન જોતો હોય!

ઉડા અંધારેથી....

કિશોર રાવળ

હું ખુશખુશાલ છુ.

બહુજ.

માનવ ઈતિહાસમાં આપણી પેઢી સૌથી સુખી પેઢી કંડારાશે તે બદલ.

આ વખતે અણાધારી ગરમી પડી, હું અકળાયો, મનમાં વિચાર આવ્યો કે બિચારાં આપણી પેઢીનાં એ.સી. વગર કેવી રીતે જીવા હશે! આપણો કેટલાં ભાઘ્યાળી કે આપણને એ લાભ મખ્યો અને હવે ગમે ત્યાં, ગમે ત્યારે ઓર્જોન લેયરમાં ફાંકું પડે કે મોહું થાય કે બોગહું બને તો પણ આપણો તો જલસા. આપણે તરી ગયાં. પછી થવાનું હોય ત થાય!

ત્યાં મને આવતી પેઢીનો વિચાર આવ્યો. એ બિચારાં, પેલા એનરોના કેન લેના કારણે, કે પેલા પરશુરામની જેમ દુનિયા 'નસદામી' કરવાના આજના ઝનૂનથી, કે મિડલ ઈસ્ટમાં તેલના કૂવા ઊડા ઊતરતા હોવાને લીધે ભાવિષ્યમાં એ.સી. હશે પણ એ એ.સી.ના જઠરાનિને પહોંચી વળવા વીજળી ખૂટી જશે અને બિચારી આવતી પેઢીઓ ઉનાળામાં તરફડતી હશે.

પેલમાં પાણીની નાકાબંધી કરી ધનસંચયનો પહેલો પ્રયોગ નિષ્ફળ થયો પણ માનવનું લેજું ફળદુપ છે. આ વખતની નિષ્ફળતામાંથી શીખી બીજી વખત સફળ થઈ કોઈ અખૂટ ઘન મેળવશે. અને પછી? જેમ માણસો ખાઈ ખાઈને જાડા થયા પછી વજન ઉતારવાની તરકીનો શોધે છે તેમ પેસા બનાવ્યા પછી પેસાનું પાણી કરવાના પ્રયોગો શરૂ થાય તો નવાઈ નહિએ!

ભારતમાં પાણી સુલબ હોય એવી જગ્યા ગોતી એક મોટી આંતરરાષ્ટ્રીય કંપનીએ મોટી જમીન ખરીદી, મોટા મોટા પંપો નાખ્યા અને પછી ઠંડાં મીણાઓની ફેક્ટરી ચાલુ કરી. આ પંપોએ પાણી શોખવા માંડયું અને આજુબાજુના વિભાગમાં જયાં પાણી મબલાખ પાણી મળતું હતું એવા કૂવાઓના તળિયા દેખાવા લાગ્યા. ગામની સ્ક્રીઓને હવે દસ માઈલ દૂર પાણી ભરવા જવું પડતું. છેલ્લા સમાચાર ગ્રમાણે ચાર સ્ક્રીઓએ આવી જિંદગીથી કંટાળી આપધાત કર્યો!

હું વાણસતી પરિસ્થિતિને શંકાનો લાભ આપવા લલચાતો હતો. મનમાં થતું હતું કે કદાચ ફાન્સની જેમ અશુશ્વિત તરફ અમેરિકાવાળા જરા માયાળુ દૃષ્ટિથી જોવા લાગે, કે જીવન આપનાર પરમ કૃપાળુ જીવનના આધારસમ કંઈ નવી તરકીબ માનવજાતને આપશે.

પણ ત્યાં દેશમાંથી સમાચાર આવ્યા.

"ચારે બાજુ બ્રેકડાઉન!"

પશ્ચિમ ભારતની વીજળીની પ્રિડના તાણાવાણાં તૂટ્યા.

કર્યાય નથી વીજળી, નથી પાણી, નથી ટ્રેનિન.

છે માત્ર મધ્યાલે છઘાયેલો અંધકાર!

સદ્ભાગ્ય અમે મુંબઈગરાઓ 'લાડકા' નાગરિકો હીએ.

એટલે અમને વીજળી ચાલુ છે

પણ અમે કાંઈ 'દીઘલા માનનીય' નાગરિકો નથી

એટલે પાણી નથી.

કંઈ ઉસિમલની ભૂલ થઈ અને

જૂન-જુલાઈનાં વાદળાઓએ જઈને અરબી સમુદ્રમાં ખાબકયાં.

અમે અંધારામાં ડૂબકાં ખાઈએ છીએ.
રાખેલી અપેક્ષા પ્રમાણે કોઈ વાતમાં રાહત નથી, મદદ નથી.
અને જેને એ રાહત કે મદદ ન આપવી હોય તેમને બહાનું મળ્યું કે

'પાવર કટ જાલા'

નથી પાવર

નથી વધુ દેશદાજવાળાઓને, વધુ સૂજવાળોને સત્તા આપવાની
કોઈની દાનત કે ઉમેદ!"

આપણ જેવી સુખી પેઢી થઈ નથી, થવાની નથી. કેમકે જે
ભારતમાં થઈ રહ્યું છે તેનો ચેપ આખા વિશ્વમાં ઉડે એનો સંભવ ઘણો જ
છે.

માટે આનંદો બસ આજ આનંદો અને, આનંદો! કાલની મને
પૂરી ખબર પડી ગઈ છે!

સંસ્કારપ્રતિ

"ધ કિએટિવ એક્સ્પ્લોરન"માં જઠોન ફાઈફર લાખો વરસો
પહેલાં થયેલી 'અનિની શોધ' પછીની દુનિયાનો ચિત્તાર આપે છે..

"બહાર ચોતરફ છવાયેલો અંધકાર હોય. અને ગુફાના મોં
અંદર સણગતી તાપણીઓને લીધે પ્રકાશની એકમાં વસતી બીજી એમ બે
દુનિયા બે પડે વહેંચાઈ જતી દેખાય છે: એક તો ઉખાભરી ગુફાને ભરી
દેતો રતૂમળો પ્રકાશ અને તેમાં એક તેજસ્વી તેજસ્વી પ્રકાશની કણિકાસમ
બિદુ! અનિન માનવજીતિને ગ્રહસ્થી જીવનના પહેલા સોપાને લઈ જાય છે.
બહારની ભેંકાર નિર્જનતા ઓછી ભેંકાર બની અને જીવન વધુ એકસરં
બન્યું. ગુફાની એક નાની શી સૃષ્ટિમાં પ્રકાશ ફેલાવાથી માનવી દિવસ
લંબાવી શક્યો અને સૂર્યના ઉગવા અને આથમવાથી સ્વતંત્ર બન્યો.

"અનિન હાથમાં આવવાથી ગુફાનું જીવન વધુ સભર બન્યું. મેં
ગુફાઓની છત પર જ્વાળાઓ નૃત્ય કરતી જોઈ છે, એવી નાચતી
છાયા-પ્રકાશની રમત અને તેના વડે ભૂખરા-ગુલાબી-સફેદ-કાળા પાણાણો
અને એમાંની તિરાડો, ગોખલાઓ, છજાંઓ પર હાલતાં ચાલતાં
ચિનતરમણ કરતા જોયાં છે. એ નાનકરી, નિર્બિત દુનિયામાં વાર્તાકરો
સર્જાયા હશે, દિવસની વાતો અદાથી રજૂ કરવાની પ્રથા થઈ શરૂ થઈ હશે
અને હાથના, મોના પડછાયાથી જાતજીતના આકારો ગુફાની ભીતો પર
રૂચાયા હશે.

"પહેલી વાર્તા, પહેલું નાટક કે પહેલું ચલચિત્ર સર્જાયાં હશે અને
પ્રાકી મટી માનવ જાત કલા તરફ વળી હશે! સૂષ્ટિ પર સંસ્કારનાં
પગરણ થયાં હશે."

લખવાની વર્ક્ષોપ

કોરીઆમાં જન્મેલી અને અહોપ થઈ અમેરિકામાં આવી વસેલ
બેટુસી સેલ્ક માને છે કે સૌને પોતપોતાની વાતો હોય ચે અને એ કહેવા
માટે એક મંચ, એક ભૂમિ જોઈએ છે અને ફિલાડેલ્પિઅના 'રાઇટિંગ ફોબ
ઘ હાર્ટ' નામની લખવાની વર્ક્ષોપ ચલાવે છે.

આ આઈ અઠવાટિયાના અભ્યાસક્રમ માટે આવનારાઓ કોઈ
ધરે બનાવેલી કંઈક વાનગીઓ લઈ આવે અને બધાં સાથે ગાદી તકિયા
પર બેસી વાતો કરે.

પીપરમીટના એક ખાલી ડબામાં કાગળની ચબરકીઓ હોય. તેના
પર બે ત્રણ શાબ્દો લખેલા હોય. સર્જનાને જંપ-સ્ટાર્ટ કરવા ચિક્કી
ઉપાડવાની. ચિક્કિના થોડા નમૂનાઓ જોઈએ

- હું પહેલો હતો
- મારે હવાફેર કરવો છે
- હું કોણ ધું?
- લાંબા જીવનને અંતે

વારો આવતાં સૌ એક ચિક્કી ઉપાડે અને એમાં લખેલા શાબ્દો પર
મગજમાં ઊગે તેમ લખે, ધગશથી, નીષ્ઠાથી અને એમાં સૌ પોતાની
દેશની, પોતાની ભૂમિની વાતો લખે, ત્યાંનાં જાડપાનની વાતો હોય,
અનુભવની વાતો હોય, કુટુંબની ગુસ્પસુસ પણ હોય, હાસ્ય હોય, ગુસ્સો
હોય, અકળામજા હોય અને ક્યારેક તીખાશ પણ હોય!—સરવાળે મનમાં
ફણગતા બધાં વિચારો હોય.

મળેલા શાબ્દો ઉપર આપણા અનુભવો બંખોરવાના. 'રિવિઝન'
એટલે પુનરાવર્તન નહીં, પુનર્ દૃષ્ટિ કે પુનર્સ૰રણ. અનુભવોને ફેરવી,
પલટાવી નિરખવા અને મૂલ્યો ખોળવાં. કસ્તુરીમૃગની જેમ દોટ
કાઢવાની જરૂર નથી. બધુંજ આપણીપાસે છે, હાથ વગું જ છે.

અંગત પ્રમાણિકતાથી લખવા પ્રયત્ન કરો. કોઈ આંબર નહીં, ન વાક્યપદ્ધતા !

આવી એક વર્કશોપમાં ભાગ લીધા પછી એક વીસ વરસની ચેતનાએ લખેલો એક ફકરો જોઈએ. તેના ભાગે આવ્યો વિષય "હું કોણ છું?" (મૂળ અંગ્રેજમાંથી ભાષાંતર)

હું કોણ છું?
ચેતના જોઈસ

હું નારી છું, હું નારી છું, નારાયણી છું.
જેમ ભારતની ભોમ પર
લીલા હરિયાળા ઘાસની ચાદર લહેરાય છે
તેમ સોને ભરેલો રેશમી સાણુ મારા અંગો પર સરકે છે.

હું કોણ છું?
હું સૌંદર્ય છું.
હું વીનસનો (**) અવતાર છું,
હું સ્તન પરથી ટપકતું દૂધ છું,
અને લાંબા પેનીફક વાળ છું,
મુલાયમ નિતંબો છું,
જળકતી આંખો છું,
ગુલાની ઓઠો છું.

હું જબકતી, મટકા મારતી, તેજપુંજ જેવી
તપકીરિયા આંખો છું
હું શ્યામગુલાલી બિંદી છું,
અને અમી જરતા શ્યામગુલાલ હોઠ છું
હું છું લાંબા પગો અને એવાંજ લાંબા હાથો,
હું સભર નિતંબો છું અને
નવા જીવને જન્મ આપવાની અપેક્ષા છું
હું સરસ્વતી છું, લક્ષ્મી છું, શિવની પાવતી છું.
હું પ્રેમ છું, પ્રેમપાત્ર છું,
હું શાંતિ, સૌભાગ્ય, સહાનુભૂતિ અને સર્વશક્તિમાન છું.
હું પ્રજાલિકાબદ્ધ છું અને અધતન, અવચીન છું
હું રતિ છું, શૃંગાર છું,
હું શુદ્ધ છું,
શુદ્ધ પ્રેમ, શુદ્ધ પ્રમાણિકતા, શુદ્ધ ચિનગારી છું.
હું તે છું.

મન થાય છે લખવાનું? અજમાવી જુઓ આ રસ્તો અને રોજના બે ચાર ફકરાઓ લખવા માંડો.

** (એક ખાનગી વાત કહું? આપણે ઘનની દેવી લક્ષ્મી ઘડી, કરુણામૂર્તી પાર્વતી બનાવી, પ્રેમ પીરસતી માતૃમૂર્તિ હુર્ગા રચી, સંગીત, કલા ને સાહિત્યની અદ્ભુત સરસ્વતીદેવી કંડારી અને પેલી વિનાશની કાલિકા

પણ ધ્યાન બહાર ન રહી. એક વીનસ જેવી સૌંદર્યની દેવીનો વિચાર ભલા કેમ કોઈને નહીં આવ્યો હોય?)

G.O.D.

દિરેન માલાણી

(મારો મરો: દિરેન માલાણી એટલે વિચારશીલ માણસોને પણ વિચારમાં નાખી દે તેવી અટપટી, વિવિધ રંગી માહિતીનો ખજાનો! આપણે અમેરિકામાં જીવીએ છીએ દ્વિભાષી કલ્યર એટલે દિરેન માલાણીની વાતોમાં એ દ્વિભાષીત્વ અકંબંધ જળવાઈ રહે, 'પેન્સિલ'ને પેન્સિલ કહેવામાં વાંદ્યો ન હોય તો વળી ટ્રેઇનના સ્ટેશન માટે 'અનિરથવિરામસ્થાન' શાને ખોળવું? વસ્તીવધારા કરતા વધુ જરૂરી પારિભાષિક શબ્દો વધતા ફાલ્યા છે. છોડો બલા ટ્રાન્સલેશનની અને બિન ધાસું હૈથે વળગાડો ફ્લોન્ટમ મિકેનિક્સ, ફેફ્ટલ જ્યોમેટી, એપિસ્ટેમોલોજીકલ પારાડિસ....ગુજરાતી શબ્દો શોધવા બેસશું તો એટલા સમયમાં હુનિયા એક સદી આગામ વધી ગઈ માલમ પડશે...)

વીક-ઠેની મોડી સાંજ-ખાઈ-પીને નિરાંતે બેઠો હતો. ઘરનાં સૌ આખી સાંજ, 'America's funniest Videos', 'Survivor', 'Gilmore Girls', CNN, 'Wheel of fortune' જેવી ચેનલ ઉપર રિમોટ કંદ્રોલથી ચેનલો સર્વ કરતાં કરતાં રાતના દસ વાગતાં ઊંઘી ગયાં હતાં. હવે રિમોટ પર કબજો મારો હતો. ઠીવી ઉપર હુકમ મારો હતો. Parallel Universeમાં diagonally parked એવો હું માણસ! CNN, 'Survivor' અને MTV culture માં PBSના mindsetવાળો હું માણસ આઈકીઅની સ્કેન્નિનેવીઅન ડિઝાઇનની ઈજીચેરમાં લંબાવીને PBS નિહાળતો હતો. મારા પ્રિય કાર્યક્રમ 'Power of Myth'ની marathon ચાલી રહી હતી. બિલ મોયર્સ જોસેફ કેમ્પબેલનો ઈન્ટેરવ્યૂ લઈ રહ્યા હતા. બિલ મોયર પ્રશ્ન કરે અને એન્સાઈફ્લોપિડિક જોસેફ કેમ્પબેલ આ જગતની ફોકલોરમાંથી બરાબર બંધ બેસતી વાર્તા લઈ આવે અને આંખમાં ચ્યાક આવી જાય અને મોઢા પર મુસ્કાન આવી જાય એવો જવાબ શોંઘી આપો!!

એવામાં રાત્રીના સાડા દસ વાગે ફીન રણક્યો. સામા છેડે હતા મારો અહનિશ ખ્યાલ રાખતા હરનિશ જની. "I just called to remind you that this Sunday is 'સર્જકો સાથે સાંજ' in TV Asia auditorium, and I want Malani to deliver this time. સૌ ઊંઘી ગયાં હતાં તેથી ટૂંકમાં પતાવ્યું. અને 'I will deliver'નું પ્રોમિસ આપી વાતનો અંત આપ્યો.

સૌ સૂતા હતા, પણ મારી ઊંઘ હવે હરામ થઈ ગઈ હતી. આવી વાતોમાં પ્રભુને પ્રાર્થના કરવાથી કંઈ વળે? શાળા કાળમાં પરીક્ષા કાળે પ્રભુને યાદ કરવા પડતા, અનાયાસે થાતાં, તેવું જ આમાં પણ થયું. આમેય આ મુંજવાણ પરીક્ષાના પેપર જેવીજ હતીને! શાળાકાળમાં, બાલવયમાં, ભયથી, અજ્ઞાનથી, રૂઢીથી ડગલે ને પગલે પ્રભુને યાદ કરતાં અને આટલા વર્ષોની વજાજાર પછી તે વિષયની સમજમાં શું ફેર પડ્યો છે તે વિચારે ચઢી ગયો.

દેવ દેવીઓની પૂજા કે ભજન-કીર્તન, જ્યુ-તપમાં રસ નથી પડ્યો. રૂઢીગત ધર્મ સાથે કંઈ લેવાડેવા નહીં. પણ આ જગત ગોડ પાઇળ ગાંઠું છે, વૈજ્ઞાનિકો સુધાં ! એ ગાંડપણ શું છે એ ગાંડપણ પાઇળ અમે અચરજથી ગાંડા છીએ!

કોલેજ કાળમાં જાતને બુદ્ધિજીવી માનવાને કારણે રોબર્ટ પર્સિંગ, ગેરી ઝુકાવ, ગુર્જરિફ, ફિલોફ કામા, ડેવિસ સુજુકી જેવાં લેખકોના 'Zen and the art of motorcycle maintenance', 'Three pillars of Zen', 'Dancing Wu Li Masters', 'Tao of physics' જેવા પુસ્તકો અને થોમસ ફુનના 'Paradigms'એ અમારી મનોદશા પર કબજે જમાવ્યો હતો. ભારતીય ધર્મ-શાસ્ત્રો અને પૂજાપાઠ મંત્રતંત્ર કરતાં વિકસતી વિજ્ઞાનની ક્ષિતિજો અને તે જ્ઞાનના આધારે વિકસતી, સકળ માનવજીતિ માણી શકે તેવી કાબેલિયતો પર હંમેશા આફરીન રહ્યો છું

હજુ ટેલિફોનની ઘંટડીનો રાણક ત્યારે ક્યારેક એલેક્ટ્રોનિક્સ એલેક્ટ્રોનિક્સ બેલ યાદ આવી જય છે. ફોનોગ્રાફ વગાંઠું ત્યારે થોમસ આલ્વા એડિસન જેટલોજ રોમાંચ અનુભવું છું અને એક અંગળીના ઈશારે વીજળીનો ગોળો પ્રગટાંઠું ત્યારે એડિસનને દેવ-દેવીઓની જેમ મનોમન નમન કરી લઈ છું!! વિજ્ઞાને પરમાણુની શોધ કરી અને તેની કાબેલિયત રીતે મહાવિનાશક અણુબોંધ પણ બનાવ્યા અને Nuclear Reactorથી વીજળી પણ ઉત્પત્ત કરી...

Wave Theory, Particle theory, Quantum Mechanics, Fractal Geometry, Theory of Chaos જેવા વિષયોની અસંખ્ય વાતોમાંથી એક ઉદાહરણ 'The Butterfly Effect' આપું. 'The Butterfly Effect is the propensity of a system to be sensitive to initial condition. Such systems over time become unpredictable causing unpredictable results.' સામાન્ય માણસને આ વાત સમજવવા આ થિઅરીના શોધક એડ્વર્ક લોરેન્ઝ કહે છે 'The flapping of wings of a butterfly in Hawaii displaces clouds in New York and creates sunshine!!'

Interdependency of the Macro and Micro, Cause and Effect Web of Lifeનું કેટલું અદ્ભુત ઉદાહરણ!! કાર્ય અને કારણ, મોટા અને નાનાનું પરસ્પરનું અવલંબન ઈત્યાદિનું કેવું poetic ઉદાહરણ!!

બીજું રસિક વાત. આજકાલ એક ચમત્કારની જેમ પગેંઠ શોધી આપતા DNAની શોધ ૧૯૫૦માં જેમસ વોટ્સને કરી. DNA એટલે પ્રોટીન મોલીક્યુલસનું મૂળ. DNA એટલે જીવને ઘબકતું રાખવાની template. આ શોધ કરીને સહશોધક ફાંસિસ એરિકે કહ્યું કે 'Life is nothing but a chemical reaction.' અને જેમસ વોટ્સને કહ્યું, 'This is then last will in God's coffin'

આ પણ્ણી વૈજ્ઞાનિક જ્યારે Quantum Mechanic, Fractal Geometry, Particle

theory, Theory of Chaos, Theory of Relativity વિગેરે સુધી પહોંચ્યો છે, કોઝ એન્ડ ઈફેક્ટ્સમાં રચ્યો પણ્ણો છે, ત્યારે ભારતીય તત્વજ્ઞો અને દાર્શનિકો આનાથી Light years આગળ હતા! તેઓ કાર્ય અને કારણથી પરની વાતો કરે છે. આ દાર્શનિકો એવા તત્વની વાત કરે છે જે સર્વ કાર્યનું કારણ, સર્વ કારણોનું કારણ, તેનું પણ કારણ અને છતાં તે પોતે કારણ નથી! સર્વ મૂળોનું મૂળ, તેનું પણ મૂળ અને છતાં તે મૂળ નથી એવી અગડમૂલું બગડમૂલું વાતો કરે છે.

તેઓએ થોમસ ફુનના Epistemological Suppositions અને Paradigmsથી Quantum Paradigm Shift લીધી છે અને Quantum Physicsની પરની વાતો કરે છે, Nanotechnologyના Thresholdની બલારની વાત કરે છે. કહે છે ભાષા અને ગણિત જ સાંપ્રદાત્ત વિજ્ઞાનના વિકાસની મર્યાદા છે!

તેઓ કહે છે મહાવિનાશક વિસ્કોટ માટે મિસાઈલ કે બોખની શી જરૂર? એક સંકલ્પ માત્રથી નિર્ધારિત સ્થળે મહાવિસ્કોટ થઈ શકે છે! દૂરધર્શન માટે ટીવીની શું જરૂર અને આંતર્દૂ રાષ્ટ્રીય સંવાદ માટે દૂરધર્શનિયંત્રની શું જરૂર? દુનિયાના કોઈ પણ ખૂબ્ખામાં બનતી ઘટના આપમેળે પરખાય!

અંગળીના એક ઈશારે ઘટાટોપ કાળા ડિબંગ વાદળોમાં કાણું પાડી શકાય છે અને સૂર્યપ્રકાશ માણી શકાય છે! એ તો જાણે રમત વાત! વળી કહે છે કે ચાંદા ઉપર કે મંગળ ઉપર જવા માટે યાનની શી જરૂર પડે? યાન વિના આપમેળે જરૂર શકાય!!

તેઓ એવા તત્વની વાતો કરે છે એક ૩૦૦૦ ડિગ્રી ફેફરનહાઈટ ટેમ્પરેચરમાં (જીમાં લોખંડ પણ ભડકે બણે) તે તત્વ ભડકે નથી બળતું અને Absolute Zero ટેમ્પરેચરમાં થીજતું નથી! એ તત્વ Wave અને Particle બંનેમાં હાજર છે. તે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનમાં એક સાથે હાજર છે. તે એકાનેક છે, દૃષ્ટાદૃષ્ટ છે. દૃષ્ટા, દૃષ્ટિ અને દૃષ્ટય એક છે--આવી કંઈક ઉલટસ્લૂલટ વાતો કરે છે.

તેમનું કહેવું છે કે આ તત્વને જ્ઞાનવા, અનુભવવા અને પામવા માટે જરૂરી છે એક સ્પંદનશીલ હૃદય, ચેતનવંતા મન, બુદ્ધિ અને ઈન્જિન્યોથી ઘબકતો એક, વિષય અને વિકાર રહિત દેહ માત્ર! એજ એના પ્રયોગના ઉપકરણો અને એજ એની પ્રયોગશાળા!! કોઈ Reactors, Microscopes, Incubators ને Computers જરૂર નથી! કહે છે માનવદેહ પોતે એક All-in-one Super Reactors, Super Incubator, Super Microscope અને Nano Computer છે!

તારલે ટમકે, વીજમાં જબકે, જળમાં જળહળ થાય જાડમાં જવે, જણે જનાવર, જણમાંય જણાય તે!!

સદીઓથી સંતોની, શુલ્ષાઓની આવી અવિરત વાતોથી આવી ભાષા, આવી અભિવ્યક્તિ સાંભળવી સ્વીકાર્ય બની ગઈ છે, વાંચવી વ્યાજબી લાગે છે અને કહેવી કોઠે પડી ગઈ છે! How am I doing so far?)

આવા વિચારો કરતાં મોરી રાત્ર ઊંઘ આવી.

સવારે ઊઠીને, બસમાં બેસીને નોકરીએ જતાં આ વિચારતંતુ આગળ ચાલતો રહ્યો.

આ પરમ તત્વને પૂજતા લોકોએ મંદિરો, માર્શિઝદો, સ્ટૂપો અને દેવલો બાંધ્યા. કોઈએ શિવનું જૂનું પૂરાણું, ટેકરી ઉપર જ્યોતિર્લિંગ, તો કોઈ ગુફામાં દેવીની દેરી, મુસલમાનોની અજબ મોટી જામા માર્શિઝદો તો યૂરોપના નાના મોટા દેવલો...આ વાતના વિચારે ચઢતાં અમને મશહૂર સ્થપતિ ફે જોન્સ યાદ આવી ગયા. ઓજાઈના પર્વતોમાં યૂરેકા સિન્નજમાં પહાડના ઢાળ પર, જંગલની વનરાજીમાં એક વિશેષ Chapel બનાવ્યું છે. માત્ર પથર, લાકડું અને કાચથી બનાવેલા આ Chapelનું structure બધે જ દેખાતાં ર બાઈ ર અને ર બાય ક લાકડાનું છે. આદની ડાળીઓની જેમ તેવા લાકડાની latticework જેવી trusses, તેની ઉપર જાડની ઘટા જેવું બે-ગ્રાણ થરિયું clarestory છાપણ. માત્ર અઢી ફૂટ ઊચી પથરાની દીવાલ અને તેની ઉપર સંંગ કાચની બારીઓ. ગોપીઓને જેમ, કૃષ્ણના દર્શન કરતાં, આખોની પાંપણનું ફરકવું એ અડયાડારૂપ લાગતું હતું અને ક્ષણભરનો વિરહ જગાવતી હતી તેમ, અહીંયા સ્થપતિને બારીની ફેમ ખૂંચતી હતી. તેથી ફેઈમવિહીન સંંગ કાચ જડ્યો છે!! ડાબે-જમજો ગમે ત્યાં નજર કરો, કાચની દીવાલોમાંથી કુદરત જ નજર આવે. દર્શક આ પથર, કાચ અને લાકડાના structureમાં લાકડાની pews ઉપર બેસે. સામી દીવાલે પણ પારદર્શક કાચ છે. અને એ કાચની દીવાલની બલાર, open spaceમાં, વનરાજીમાં ઈશુ પ્રિસ્તનો કોસ ઊભો છે! મન, બુદ્ધિ, ઈદ્રિયોમાં સીમિત એવો 'જીવ' કાચના ખોખામાં છે, અને બંધનોથી મુક્ત એવો સર્વવ્યાપક પ્રિસ એ enclosed chapelની બલાર છે!! જીવ અને શિવનું built Formમાં આવું metaphor બીજે ક્યાંય નથી જોયું!

જીવ અને શિવનો આવો વિચાર કરતાં કરતાં અમારી બસ લિંકન ટનલમાં પહોંચી ગઈ. એ જળથળ નીચેની ગુફામાં, એ ધરતીના પેટાળમાં, એ ગર્ભના અંધારામાં, તંત્રાવસ્થામાં જો G.O.D..ના દર્શન થાય તો આ General Operator of Divinity ના Generation, Operation અને Destructionના સર્વ પાસાની વાતો કરી આ Theory of Chaos, Quantum Mechanics, Particle Thery, Fractal Geometry હત્યાદિ સાંપ્રત વિજ્ઞાનની સર્વ શાખાઓની સર્વ Theorieમાં રહેલી anomaliesના જવાબો Right from the horses mouth જાણી લઉં! વેદોપનિષદ્ધોમાંથી ક્ષીર અને નીર છૂટા પાડી લઉં. પછી હું પણ 'Conversations with God' કે 'Web of life' જેવું પુસ્તક લખીશ. ન્યૂ યોર્ક ટાઈમ્સમાં એ બેસ્ટ સેલર બનશે!

ત્યાર બાદ વિજ્ઞાનની ક્ષિતિજી વિસ્તારવા બદલ, ધર્મ અને વિજ્ઞાનને એકભીજાની નજીક લઈ જવા બદલ કોઈ પણ સરસ્વતીના ઉપાસકને અધ્યધ થઈ જાય એવું મસમોટું દોઢ ભિલિયન ડેલરનું ટેમપલ્ટન ગ્રાઇઝ મળશે!

પછી તો PBS ઉપર બિલ મોયર જોસેફ કેમ્પબેલના 'પાવર ઓવ મિથ' સિરીઝના ઈન્ટરવ્યૂ લીધા હતા તેવા મારા ઈન્ટરવ્યૂઝ લેશે, મારા પુસ્તકો, PBSને વાખો ડેલર ફર્ડ રેઇઝિંગનાં ઊભા કરી દેશે!

હું સફાળો જાગ્યો. બસે જોરદાર બ્રેક મારી હતી. બસ ટનલની બલાર નીકળી ચૂકી હતી અને ચારે કોર પ્રકાશ હતો. બસની આગળ એક મહાકાય ટ્રેઈલર હતું. તેની સફેદ રંગની પીઠ ઉપર મોટા કાળા અક્ષરે લખ્યું હતું,

'G.O.D..'

નીચે જીણા અક્ષરે લખ્યું હતું.

Guaranteed Overnight Delivery

સાલ મુખારક	કિશોર રાવળ	૧
ગુલાબી સવાર	કિશોર રાવળ	૧
માધવની મહેન્દ્રિલમાં	મહેન્દ્ર શાહ	૧
શબરીનાં બોર	કોકિલા રાવળ	૧
નિહાળો તો ખરા	રમેશ શાહ	
વર્ષી પછી વતનમાં જતાં	ભરત ત્રિવેદી	૩
Sample Life	શારદા તરસારીઆ	૩
ગાંલ	કિશોર મોટી	૪
સરવરપાળે	ઈદ્ર શાહ	૪
જીંશા જીંશા તરંગો	શોભા શાહ	૪
મુક્તી અને આંસુ	વિરાફ કાપડિયા	૪
નવી રમત	મધુ શાહ	૫
પત્તર	પ્રધુભ્ન તશા	૬
છીપ અને આકાશ	કંદ્ર શાહ	૬
બેન ચંપાબેન અને બેન ફાન્કલિન	કિશોર રાવળ	
શકિલાબાનુ ઈન્ટરવ્યૂટવાલી	હરનિશ જાની	
Shakilabanu:	Ashini Jani Desai	૧૨
શેતરંજનો ખેલાડી	કિશોર રાવળ	
ઉડા અંધારેથી...	કિશોર રાવળ	

સંસ્કારપ્રતિ	કિશોર રાવળ	
લખવાની વર્કશૉપ	કિશોર રાવળ	૧૯
G/O/D	લિનેન માલાણી	21